

КАМУ СЛУЖЫЦЬ НАШ БІЗНЕС?

БАГАТЫ ЧАЛАВЕК У БЕДНАЙ КРАІНЕ

Неяк няёмка пачынаць артыкул з пытання чытачу. Але ж помніце, якую песеньку пеў у дзяцінстве правадыр сусветнага пралетарыяту? Згодна са сведчаннямі відэавочцаў, любімая песня Валодзі Ульянава гучала так:

Богачу, дураку,
і с казной не спітсся,
Бедняк гол, как сокол,
поет, веселітсся.

Наступны куплет цытаваўся некалькі раздэй, хаця, несумненна, таксама прадстаўляе цікавасць для раскрыцця асобы «самага чалавечнага з людзей» і наводзіць на пэўныя разважанні, якія маюць прамыя адносіны да тэмы на-

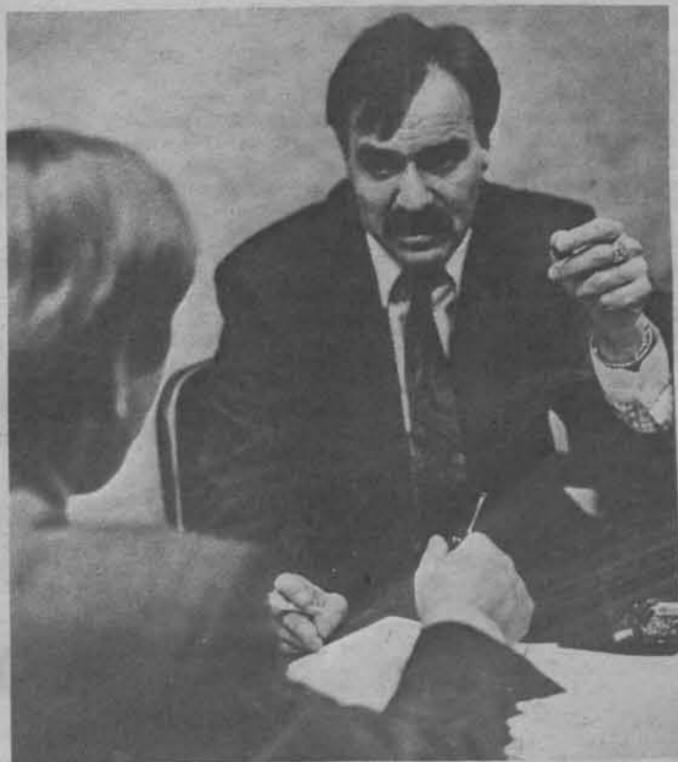
шай гаворкі і гісторыі краіны:

Ни кола, ни двора,
зипун — весь пожиток,
Эх, живи — не тужи,
умрешь — не убыток...

Аднак ні ў дзяцінстве, ні пазней вялікі тэарэтык і, на жаль, практык не задаў сабе пытання — хто ж з іх дурнейшы: багач, які беражэ сваю казну, ці жабрак, які, седзячы раздзетым і разутым, замест таго, каб працаваць, чамусьці весяліцца? З чаго б гэта? Не хачу перабольшваць ролі гэтай песенькі ў нашай гісторыі, але тое, што пад кіраўніцтвам яе выканаўцы некалі ў народа забралі апошнія, а каб не бы-

ло крыўдна, узнялі жабрацтва ў ранг дабрачыннасці, — відавочна. З дзяцінства нам было вядома, што вышэйшая правая дабрыві і высакароднасці — падзяліцца апошнім кавалкам хлеба (быццам, калі кавалак перадапошні, дык ён для галоднага будзе менш каштоўным). Мы таксама ведалі, што толькі бядняк можа па-сапраўднаму зразумець бедняка, а сыты — галоднаму не спагадае... Вось так яна і выглядала, філасофія пралетарыяту, які перамог розум. Ну а ў тым, што нам нечага губляць, акрамя сваіх ланцугоў, мы пераканаліся на ўласным вопыце.

(Заканчэнне на 3-й стар.)

Валерый МАЦУЛЕВІЧ.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ПАЛЕМІКА

НЕПАХІСНЫ АХОЎНІК ПРЫНЦЫПАЎ БАЛЬШАВІЦКАЙ ПАРТЫЙНАСЦІ,

АБО ЗА ШТО ВУЧОНЫ АРКАДЗЬ ЖУРАЎСКІ ЗАГНЕВАЎСЯ НА ВЯРХОЎНЫ САВЕТ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Наш вядомы лінгвіст Аркадзь Жураўскі апошнім часам узяўся за гістарычную адукацыю грамадства. У бальшавіцкім духу павёў ён гаворку пра «Пагоню» і бела-чырван-белы сцяг. У артыкуле «Гісторыя, якая ўмясцілася ў тры гады» («Навіны Беларускай акадэміі», 1992, № 26) ён вырашыў няшчадна выкрыць ідэйную заганнасць маіх вывадаў і меркаванняў адносна беларускіх дзяржаўных сімвалаў.

Перш чым расправіцца са мной, А. Жураўскі пашырае разумовыя гарызонты чытача наступнай фразой: «Сучаснымі беларускімі сродкамі масавай інфармацыі ўсё шырэй распаўсюджаецца перакананне, што толькі ў часы Беларускай Народнай Рэспублікі Беларускі народ пазнаў сапраўдную свабоду. З ліку шматлікіх панегірыкаў гэтага рода дастаткова спыніцца на меркаваннях У. Казбержы, выказаных ім у артыкуле «Як нам зваць сваю рэспубліку?»

Давядаецца нагадаць А. Жураўскаму, што наконт рэальнага становішча ў БНР пісаў я раней, у артыкуле «Паміж молатам і кавалкам» (ЛіМ, 8 сакавіка 1991 г.): «Будзем шчырымі: якую незалежнасць на-

была Беларусь 25 сакавіка 1918 года? Быў створаны ўрад, але ці меў ён уладу? Ці меў адміністрацыю, армію, органы аховы парадку? Ці быў ён незалежны ад ваенных і цывільных улад чарговых акупантаў? Як гаварыў у адным са сваіх выступленняў Алесь Гарун, нямецкі штурман у любы момант можа з'явіцца і разганць той высокі сход, які ўсё ж такі выступаў ад імя краіны і народа. З гэтай незалежнасцю не лічыліся ні нямецкія, ні польскія, ні бальшавіцкія ўлады і адміністрацыі. А яны чаргаваліся на нашай зямлі ў залежнасці ад ваеннай сітуацыі, на якую беларускія дзеячы не маглі аказаць ніякага ўплыву. Як і не мелі права галасаваць ні ў Брэсце, ні ў Версалі, ні ў Рызе».

Ці сказана тут, што «толькі ў часы Беларускай Народнай Рэспублікі беларускі народ пазнаў сапраўдную свабоду»? У артыкуле «Як нам зваць сваю рэспубліку?» гаворка ішла пра палітычныя дэкларацыі і маніфесты. І вельмі не шкодзіла б, каб А. Жураўскі параўнаў палітычныя праграмы БНР (другую і трэцюю Устаўныя граматы) і «Маніфэст» першага беларускага савецкага ўрада, аб-

народаваны 1 студзеня 1919 года. А калі самому гэта рабіць няма ахвоты, то хаця б паглядзець, што пра іх пісаў я ў сваім артыкуле.

Праўда, палітычныя праграмы і дэкларацыі як такія А. Жураўскага не надта цікавяць. І таму ён рэзонна, як яму ўяўляецца, заўважае: «Дзейнасць і значэнне ўрада БНР трэба ацэньваць, відавочна, не па тых дэкларацыях і абяцанках, якія ён аб'яўляў у свой час, не з улікам таго, што члены гэтага ўрада думалі або якія сны сніліся ім, а які рэальны ўплыў аказалі яны на лёс і гісторыю Беларусі».

Я нічога не маю супраць. Але спачатку А. Жураўскі хай будзе ласкавы адказаць на пару пытанняў:

1) Каму палітычная праграма БНР косткай у горле стала? Чаму? Хто не дазволіў яе здзейсніць?

2) Якія былі рэальныя вынікі ажыццяўлення «большавіцкага маніфэста»?

Усяго толькі месяц праіснавалі Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусь (ССРБ) і той першы беларускі савецкі ўрад. Пісаў я пра яго лёс. Мо-

[Заканчэнне на 4-й стар.]

Ці можна трынаццацігадовую беларускую піяністку Ганну Шыбаеву лічыць узыходзячай зоркай? Спадзяёмся, што так. У яе ўжо ёсць ганаровыя адзнакі, прызмы, дыпломы. Яна зведала поспех і прызнанне слухачоў. У мінулым годзе «Голас Радзімы» пісаў пра Аню Шыбаеву, калі яна вярнулася з Італіі ў званні лаўрэата. Быў паспяховым для дзяўчынкі і 1992 год. Вясной на Рэспубліканскім конкурсе ў горадзе Лідзе яна заняла другое месца, з поспехам выканаўшы праграму, якая складалася з твораў Баха, Гайдна, Шубэрта, Машкоўскага і Глебава.

«Перад дзяўчынкай адкрыты дзверы ўсіх музычных вышэйшых навучальных устаноў свету», — сказаў пра Ганну Шыбаеву прафесар Карл Кермерлінк, уручаючы ёй дыплом на IX Міжнародным конкурсе імя І. С. Баха ў Лейпцыгу, дзе яна на роўных умовах змагалася з дарослымі піяністамі з розных краін свету. Пасля поспеху ў Германіі ў Зале камернай музыкі ў Мінску адбыўся сольны канцэрт маладой піяністкі, у якім яна выконвала творы Баха і Хіндэміта. Слухачы і знаўцы адзначылі музыкальнасць, тэхнічнае майстэрства, сталасць інтэрпрэтацыі. Г. Шыбаева вучыцца ў сёмым класе Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі. Разам са сваім педагогам В. Мінянковым працуе над канцэртамі до-мінор для фартэп'яна з аркестрам Бетховена, рыхтуе праграму для Калядных канцэртаў у Маскве.
НА ЗДЫМКУ: Ганна ШЫБАЕВА.

М. МІЦУЛЬ.

ДУМКА С. ШУШКЕВІЧА

БУДЗЕМ ПАМЯРКОЎНЫМІ

Адказваючы на пытанне карэспандэнта агенцтва «Рэйтар», што датычыцца правядзення рэформ у рэспубліцы, Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Станіслаў Шушкевіч заявіў:

— Я прыхільнік хуткіх і рашучых дзеянняў. Але ў гэты пераходны перыяд, які перажывае цяпер рэспубліка, спешка на шляху да дасягнення поўнай самастойнасці, да плюралізму ў плане форм уласнасці, форм гаспадарання на зямлі і г. д. толькі нашкодзіць. Перш за ўсё неабходна змяніць мысленне вельмі шырокіх мас насельніцтва. Таму наша ўмеранасць у плане дзяржаўных пераўтварэнняў вымушаная.

ПАМЯЦЬ

СЛУЦКАЕ ПАЎСТАННЕ

Упершыню на Беларусі адзначана гадавіна Слуцкага паўстання. Прадстаўнікі розных грамадскіх рухаў — БНФ, згуртавання «Бацькаўшчына», Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады, БЗВ, Нацыянальна-дэмакратычнай, Аб'яднана-дэмакратычнай і Сялянскай партый Беларусі ўтварылі аргкамітэт на святкаванні гадавіны Слуцкага паўстання. Дні 27—29 лістапада былі насычаны адметнымі падзеямі. Адбыліся жалобныя набаяжэнствы ў хрысціянскіх бажніцах усіх канфесій у памяць беларускіх ваяроў, якія загінулі за незалежнасць Бацькаўшчыны. Да дома Эдварда Вайніловіча ў Мінску, у сліцкім доме якога 14—15 лістапада 1920 года адбыўся Першы з'езд Слуцкіны, быў укладзены вянок пашаны.

Навуковая канферэнцыя, прысвечаная 72-й гадавіне Слуцкага паўстання, адбылася ў сталічным Доме літаратара. Тут жа была адкрыта выстаўка суюолкі «Пагоня», а затым прайшоў урачысты сход і публіцыстычна-мастацкая вечарына.

28 лістапада адбыўся аўтапрабег на маршруце Мінск — Семежава — Слуцк. Пра гэтыя і іншыя падзеі больш падрабязна ў наступным нумары «Голасу Радзімы».

ПАЛІТЫЧНАЯ КУЛЬТУРА

ЛОБІ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТА

Аб рабоце над праектам новай навучальнай установы — Акадэміі парламенцкай культуры — паведаміў Саюз прадпрыемальнікаў Беларусі.

Мяркуюцца, што гэтая вышэйшая прыватная навучальная ўстанова закрытага тыпу будзе рыхтаваць прафесіянальных лабістаў і эканамістаў. Асобы, якія ўжо маюць журналісцкую, філасофскую, эканамічную ці сацыялагічную адукацыю, змогуць набыць яшчэ адну прафесію — сакратара членаў парламента. Паступленне без экзаменаў, па сістэме тэстаў. Навучанне — платнае.

— Намячаецца стажыроўка студэнтаў Акадэміі ў грамадска-палітычных групках і партыях за мяжой. У навучальную ўстанову могуць паступаць таксама і замежныя грамадзяне. Такім чынам, яны атрымаюць прафесійныя веды аб палітычнай сістэме Беларусі, — сказаў прэзідэнт Саюза прадпрыемальнікаў Уладзімір Карагін.

ЖЫЛЛЕ ДАРАЖЭ

ПЛАЦІМ 1 РУБЕЛЬ 32 КАПЕЙКІ

3 30 лістапада 1992 года на ўсёй тэрыторыі рэспублікі ўстанаўліваецца адзіная стаўка квартэрнай платы за карыстанне грамадзянамі жыллымі памяшканнямі ў дамах дзяржаўнага і грамадска-

га жылых фондаў — 1 рубель 32 капейкі за адзін квадратны метр жыллой плошчы, паведаміла служба Інфармацыі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.

У прынятай па данаму пытанню ўрадавай пастанове гэта вымушаная мера тлумачыцца павышэннем аптовых цэн на пастаўляемыя ў Беларусь наліўна-энергетычныя і матэрыяльна-тэхнічныя рэсурсы, што патрабуе павелічэння стаўкі квартэрнай платы больш чым у 75 разоў. Прадугледжанай урадам на лістапад-снежань гэтага года датацыя з бюджэту ў суме 629,4 мільёна рублёў аказалася недастаткова для пакрыцця затрат на ўтрыманне жыллёвага фонду.

АДНРЫТА МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА

У Віцебску адкрыта мемарыяльная дошка народнаму артысту Рэспублікі Беларусь Анатолю ТРУСУ (на здымку). Многія гады іграў акцёр у лепшых спектаклях Беларускага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа.

ФАЛЬШЫВАМАНЕТЧЫКІ

ЛЕГЕНДА РАЗВЕЯНА

Запэўніванні аб «непадробнасці» разліковых білетаў Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь не падвярджаюцца жыццём. Фальшываманетчыкі нарэшце асвоілі вытворчасць нашых «звяржыных» грошай.

У Магілёве ў Галоўным упраўленні Нацыянальнага банка Беларусі па Магілёўскай вобласці быў выяўлены падроблены разліковы білет вартасцю 100 рублёў. А нядаўна пры пераліку вырўчкі, якая паступіла з кафэ «Ладдзя» ў Троіцкае аддзяленне Галоўнага ўпраўлення Нацыянальнага банка, была знойдзена падробленая 5-рублёвая купюра.

Такім чынам, легенда аб тым, што беларускія грошы падрабіць нельга, развелася, бы туман. Следчыя органы вядуць пошук «майстроў».

БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ

Ужо многа гадоў запар, калі дрэвы губляюць апошняе лісце і з неба цярушыць мокры халодны дождж ці нават снег, на нашу зямлю прыходзіць «Беларуская музычная восень». Перад гледачамі выступаюць слаўныя калектывы, спевакі, музыканты з Беларусі, з блізкага і далёкага замежжа. Незабыўныя сустрэчы з высокім мастацтвам падарыла «Музычная восень» (цяпер называецца Міжнародны фестываль мастацтва) мінчанам і сёлета. Фестываль адкрыў спавуты маэстра Святаслаў Рыхтэр, з поспехам прайшоў канцэрт Зураба Саткілавы. У канцэртнай зале філармоніі прагучала сімфонія У. Кандрусевіча «Плач перапёлкі».

ля людзі, але і людзі сярэдняга веку, і моладзь. Народ стаміўся ад палітычных баталій, штодзённых чэргаў, нарэшце ад масавай культуры, якая не дае спацыну душы.

Напярэдадні фестывалю падлічаліся выдаткі, якія спатрэбяцца, каб дастойна прыняць удзельнікаў «Восені», і ставілася пытанне, ці па кішэні нам сёння такая раскоша. Свята абызвецца пры-

лізна ў 2,5 мільёна рублёў. Грошы падлічыць можна, цяжэй вызначыць страты, якія панясём, забывшыся пра духоўнасць, адмовіўшыся ад сустрэчы з прыгажосцю, з высокім мастацтвам.

БЕЛАРУСЬ — ЛІТВА

ДЭЛІМІТАЦЫЯ

У Міністэрстве замежных спраў Беларусі адбылася сустрэча рабочых груп Літвы і Беларусі па пытанні дэлімітацыі дзяржаўнай мяжы.

Беларускую дэлегацыю ўзначаліў старшыня Камітэта гeadззіі пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Георгій Таразевіч, літоўскую — дырэктар дзяржаўнай гeadззічнай службы Зянон Куметайціс.

Як паведамліў ў інтэрв'ю карэспандэнту БелаПАНа Г. Таразевіч і З. Куметайціс, практычна 80 працэнтаў лініі праходжання граніцы ўзгоднена на ўзроўні ўрадавых экспертаў. Асабліва цяжкасці выклікала вызначэнне мяжы па азёрах. Разгляд астатняй часткі мяжы мае патрэбу ў дадатковых матэрыялах. Чарговая сустрэча намечана на сярэдзіну снежня ў Вільнюсе.

ВЕСТНІ АДУСЮЛЬ

● У гарадскі цэнтр заняцасці насельніцтва ў Баранавічах звярнулася каля 6 тысяч беспрацоўных. Уладкаваць на работу ўдалося толькі палову з іх. Афіцыйны статус беспрацоўнага атрымаў 231 чалавек.

● Камісія па забеспячэнню і дзяржаўнаму выкарыстанню дзяржаўнай сімволікі пры Вярхоўным Саўеце Беларусі разглядае прадастаўленыя варыянты формы адзення роты ганаровай варты і ваенную сімволіку. Выбраны той, што «нясе малюнак нацыянальнага і гістарычнага мінулага». Вырашана, што замест зоркі галаўны ўбор упрыгожыць «Пагоня».

● Прайшлі першыя рублёвыя таргі ў Мінску. 25 мільёнаў расійскіх безнаўных грашовых знакаў былі прададзены за разліковыя білеты нацыянальнага банка Беларусі, або «зайцы», як прызвал іх у народзе. «Зайцы» не спраўдзілі надзейна на стойкасць і важкасць нашай «валюты» — за 100 рублёў расійскіх давалі 110 беларускіх.

● Урад Беларусі прыняў рашэнне выпусціць першую ўнутраную дзяржаўную пазыку на суму 490 мільёнаў рублёў.

На думку фінансістаў, умовы і парадак абарачэння аблігацый будуць мець шэраг пераваг. Гэта 25 працэнтаў гадавых, кожная каштоўная папера будзе суправаджацца наборам купонаў — па колькасці гадоў, на працягу якіх пачынаючы з наступнага года будзе дзейнічаць пазыка. Гэта дазволіць уладарам штогод здымаць з іх пэўны даход і заставацца трымальнікамі каштоўнай паперы.

● Ужо 2 800 сем'яў з небяпечнага пасля выбуху на Чарнобыльскай АЭС Нараўлянскага раёна атрымалі пасведчанні аб перасяленні. Больш за 900 з іх будуць жыць у Мінску, 70 сем'яў пераедуць з зоны павышанай радыеактыўнасці ў Брэст, 40 — у Гродна, 50 — у Барысаў.

● 3 15 лістапада падаражаў не толькі праезд на гарадскім транспарце: замест 1 рубля білет цяпер каштуе 3 рублі. Амаль што ўдвая ўзніжліся цэны на гарэлку. Цяпер паўлітра «Белай Русі», адной з лепшых, каштуе 235 рублёў, «Маскоўскай» — 180, «Пшанічнай» — 190 рублёў.

● У Мінску на 3-м малаказаводзе хутка пачнуць выпускаць амерыканскі вітамінізаваны напітак «Тампіко». Абсталяванне і сыравіна — амерыканскія, рабочыя рукі — нашы. Літровы пакет «Тампіко» будзе каштаваць...120 рублёў.

● Утворана Задзіночанне каталіцкай моладзі Беларусі. Адна з найгалоўнейшых яго задач — адраджэнне каталіцкага касцёла ў рэспубліцы. Сваім дэвізам ЗКМБ абраў: «Для Хрыста, Касцёла і Бацькаўшчыны!»

● Беларусь наведваў амерыканскі астранаўт Джон Фабіан. Взіт яго насіў прыватны характар. Джон Фабіан сустрэўся з кіраўніцтвам Інстытута фізікі Акадэміі навук Беларусі. Прэзідэнт амерыканскай асацыяцыі астранаўтаў быў прыняты ў Саўеце Міністраў рэспублікі.

● У выніку падзелу чыгуначнай гаспадаркі былога Саюза Беларусь атрымала сваю долю — 36 098 вагонаў. Гэта складае 2,39 працэнта. Ад гэтага часу нашы вагоны будуць мець надпіс «21ВЧ», што азначае кодавы нумар і словы «Беларуская чыгунка».

● За межамі Беларусі цяпер праходзяць службы 38 832 афіцэры-беларусы. Асноўная іх колькасць знаходзіцца на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі — 22 294, на Украіне служаць — 4 077 беларускіх афіцэраў, у Казахстане — 1 744, ва Узбекістане — 593, у Туркменіі — 125, Таджыкістане — 23, Кыргызстане — 17, Латвіі — 317, Літве — 169, Эстоніі — 121, Грузіі — 128, Азербайджане — 568, Арменіі — 226, Малдове — 41. Яшчэ 8 721 чалавек знаходзіцца ў групах войск за межамі былога СССР.

● У Гродне адкрыты нядзельны беларускі гуманітарны ліцэй. Ён працуе пад эгідай Беларускага гуманітарна-адукацыйнага культурнага цэнтара. Каля 80 школьнікаў старшых класаў штодня дзелю вывучаюць тут краязнаўства, гісторыю культуры, літаратуру, этнаграфію, фалькларыстыку, атрымліваюць іншыя веды пра свой край. Другі такі ліцэй працуе ў Гомелі.

(Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.)

Але час незваротна змяніўся, і сярод нас сталі з'яўляцца людзі, якіх ва ўсім свеце называюць бізнесменамі. Што мы ведаем пра іх? Па-першае, што ўсе яны багатыя, па-другое, што багатыя таксама плачуць, але гэта — толькі ў мексіканскіх серыялах, а ў нас — усе яны эксплуататары. Я не буду даназваць адваротнае. Пройдзе час, спадзе незабегная ў любой новай справе пена. А я хачу зараз прапанаваць інтэрв'ю з прадстаўніком беларускага бізнесу, генеральным дырэктарам гасрасліковага навукова-вытворча-творчага малога прадпрыемства ВІТТ Валерыем МАЦУЛЕВІЧАМ.

— Беларускі бізнес яшчэ зусім малады. Хто тыя людзі, якія першымі адважыліся распачаць сваю справу ў нашых вельмі неспрыяльных умовах?

— Як правіла, гэта людзі, якія, працуючы ў дзяржаўных установах ці прадпрыем-

ствах, адчувалі, што яны здольныя на значна большае, чым тое, што ім даводзілася рабіць. І вось вам заканамернасць: тыя, хто змог працягнуць сябе на дзяржаўнай працы, і да вырашэння праблем новага бізнесу падыходзяць нетрывіяльнымі і цікавымі шляхамі. Менавіта яны ствараюць надзейныя і доўгатэрміновыя вытворчасці, якія абяцаюць новыя працоўныя месцы і закладваюць асновы будучай эканомікі.

— Дарэчы, кім вы раней працавалі?

— Дзяржаўную працу я скончыў намеснікам дырэктара навукова-даследчага інстытута аўтаматызаваных сістэм планавання і кіравання пры Дзяржплане СССР і нейкі час выконваў абавязкі дырэктара гэтага інстытута... Ведаеце, я доўга не мог стаць загадчыкам аддзела таму, што не быў членам партыі. У дзяржаўных структурах было і ёсць шмат бессэнсоўных перашкод і залежнасць ад людзей і абставін, якія не маюць канкрэтных адносін да справы. Зараз жа ўсё залежыць толькі ад мяне самога, ад маіх здольнасцей, умання, таленту.

КАМУ СЛУЖЫЦЬ НАШ БІЗНЕС?

БАГАТЫ ЧАЛАВЕК У БЕДНАЙ КРАІНЕ

ці знаходзіцца фільм, які мы робім сумесна з французскімі кінематаграфістамі, а італьянцы прапанавалі супрацоўніцтва над фільмам па аповесці Ерафеева «Маскоўскія прыгажуні». Працуем над мастацка-публіцыстычным фільмам «Шпіён ад Бога», прысвечаным саветскай разведцы, пра яе ж невядомыя бакі мы збіраемся зняць 17-серыйны мастацка-публіцыстычны фільм. Але кінавытворчасць — гэта толькі бачная частка айсберга...

— Дык што ж пад вадой?

— Вытворчасць мэблі, посуду, дрэваапрацоўка, навукаёмкая вытворчасць — мы вырабляем галаграфічныя стужкі на аснове лазернай тэхналогіі; робім інвестыцыі ў беларускую навуку. Кіраўніцтва ўсім гэтым ажыццяўляецца з аднаго цэнтра, які адначасова выконвае ролю банка.

— Але ж, наколькі я зразумела, асноўная сфера вашай дзейнасці — культура. Чаму так?

— Я хачу, каб заўтра мой сын не баяўся выйсці на вуліцу. Я хачу, каб ён ведаў, што ён — беларус, і ганарыўся гэтым. Чалавек без каранёў, чалавек, які не ведае і не асэнсоўвае сваю нацыянальную культуру як частку агульначалавечай культуры з уласнай паліцы, ніколі не будзе адчуваць прыналежнасці да сваёй нацыі. Можна добра ведаць сусветную культуру і гісторыю, быць вельмі адукаваным і размаўляць на дзесяці мовах. Але калі пры гэтым ты не будзеш ведаць культуры, гісторыі і мовы зямлі, на якой жывеш, чаго будучы варты ўсе твае веды, ды і ты сам? А бізнесмен чагосьці варты толькі тады, калі вышэй інтарэсаў сваёй кішэні ставіць інтарэсы сваёй краіны. Я лічу, што наша праслаўтае «пакланенне перад Захадам» ідзе ад адсутнасці ўласнай і няведання нацыянальнай культуры. Маў-

— Вашы адносіны да палітыкаў і палітыкі?

— Я лічу, што кіраваць дзяржавай павінны багатыя людзі. Калі чалавек мае за-

багатых людзей? Я маю на ўвазе запрашэнні сустрэць Каляды на Багамах ці Сіцыліі, астралагічны прагноз для бізнесменаў, рэкламу тавараў, якіх альбо няма, альбо нельга купіць з-за іх неверагоднай цаны.

— А тут усё вельмі проста: хто плаціць, той і заказвае музыку. Адна хвіліна рэкламы на цэнтральным тэлебачанні каштуе 200 000 рублёў. Канешне, заплаціўшы такія грошы, я гэты час патрачу на тое, каб заявіць аб сваёй фірме. А як — гэта ўжо сведчыць аб узроўні культуры нашых бізнесменаў. Вельмі важна знайсці і тут залатую сярэдзіну, як гэта, напрыклад, удалося Расійскай таварнай біржы, якая літаральна выратавала перадачу «Спакойнай ночы, малышы». Зараз задаволены і дзеці, і бацькі і фірма мае пастаянную рэкламу.

— Ці адчуваеце вы да сябе непрыязнасць ці зайдрасць з боку акружаючых?

— Так, канешне ж, адчуваю. І хачу сказаць, што і зайдрасць бывае рознай. Аднаго яна падштурхне да таго, каб лепш працаваць і такім чынам палепшыць свой дабрабыт. А другі, убачыўшы, што ты купіў машыну, паб'е шкло і фары, колы праколе. Ён не задумваецца, што я не толькі зарабляю больш за яго, але і працую так, як яму і не снілася. Аргумент адзін — у яго больш, чым у мяне, я хачу столькі ж. Значыць, трэба адабраць і падзяліць. Але ж гэта ўжо было, і што атрымалася, усе мы добра ведаем.

— Кожны жыве і працуе дзеля нейкай канчатковай мэты. Ці ёсць такая мэта у вас і якая яна?

— Канчатковая мэта... вельмі цяжка адразу сфармуляваць. Напэўна, галоўнае — стаць першым. Па-другое — дапамагчы стаць першым сыну. Гэта — таксама мэта, не хачу, каб ён пачынаў з нуля. Мабыць, не мэта, а імкненне — не даць памерці беларускаму кіно. Мы з кінастудыяй пакуль што не можам знайсці агульную мову, але я хачу, каб гэта было! Я хачу, каб існаваў «Беларусьфільм», хачу, каб быў Альтэрнатыўны тэатр, «Калегіум мюзікум», дзіцячая оперная студыя, хачу, каб жыла беларуская культура. І паколькі захаванне беларускай культуры — гэта справа, якая хвалюе не толькі мяне, я хачу быць звярнуцца да нашых замежных суайчыннікаў: дайце працаваць пад лозунгам: «Беларусы ўсіх краін, яднайцеся!» Мы ўдзячныя за тую гуманітарную дапамогу, што паступае да нас, але было б лепш, калі б нас аб'ядноўвалі не бясплатныя падарункі, а агульныя справы. Так, мы разумеем, што нашы сённяшнія законы не дазваляюць вам з поўным даверам ставіцца да нашага супрацоўніцтва. Але ўжо сёння існуюць камерцыйныя структуры, здольныя хутка і эфектыўна вырашаць усе пытанні. Наша фірма прапануе свае паслугі ў арганізацыі некамерцыйнага аб'яднання прадпрыемальнікаў беларускай дыяспары за мяжой і нашых бізнесменаў тут. Мы хочам, каб наша рэспубліка, якой зараз вельмі цяжка, знайшла сілы (і сродкі), каб адрадыцца, і захаваць сваю нацыянальную культуру, і стаць гасцінным і ўтульным домам і для тых, хто жыве тут, і для тых, хто некалі апынуўся за яе межамі.

— Як адчуваеце сябе багаты чалавек у беднай краіне?

— Я думаю, мы пакуль што яшчэ проста не ведаем, што такое багацце. Узровень жыцця самых багатых у нашай краіне ніжэйшы за сярэдні ўзровень жыцця на Захадзе. Самае галоўнае, што даюць грошы, — яны дазваляюць не думаць пра іх. Здымаецца непатрэбны клопат, эканоміцца час... Але якія б грошы ў цябе ні былі, калі ты жывеш у гэтай краіне, нікуды ад яе нягод не схавашся. Я б на ваша пытанне адказаў трохі інакш. Самае галоўнае багацце, якое я набыў за той час, пакуль займаюся бізнесам, — не грошы. Я разнаёміўся з вялікай колькасцю вельмі цікавых людзей, якія думаюць таксама, як і я, у нас аднолькавыя погляды, імкненні. Альтэрнатыўны тэатр, дзіцячая оперная студыя, галерэя VITA NOVA, ансамбль «Калегіум мюзікум», акцёры, рэжысёры, музыканты, мастакі, бізнесмены — мы аднадумцы, разумеюць! Мне цікава жыць. І гэта я лічу галоўным багаццем, якое можна набыць у нашай жабрацкай краіне.

— Як вы ставіцеся да таго, што ў апошні час жыццё ў нашай беднай краіне амаль поўнасацо зарыентавана на

багатых людзей? Я маю на ўвазе запрашэнні сустрэць Каляды на Багамах ці Сіцыліі, астралагічны прагноз для бізнесменаў, рэкламу тавараў, якіх альбо няма, альбо нельга купіць з-за іх неверагоднай цаны.

— А тут усё вельмі проста: хто плаціць, той і заказвае музыку. Адна хвіліна рэкламы на цэнтральным тэлебачанні каштуе 200 000 рублёў. Канешне, заплаціўшы такія грошы, я гэты час патрачу на тое, каб заявіць аб сваёй фірме. А як — гэта ўжо сведчыць аб узроўні культуры нашых бізнесменаў. Вельмі важна знайсці і тут залатую сярэдзіну, як гэта, напрыклад, удалося Расійскай таварнай біржы, якая літаральна выратавала перадачу «Спакойнай ночы, малышы». Зараз задаволены і дзеці, і бацькі і фірма мае пастаянную рэкламу.

— Ці адчуваеце вы да сябе непрыязнасць ці зайдрасць з боку акружаючых?

— Так, канешне ж, адчуваю. І хачу сказаць, што і зайдрасць бывае рознай. Аднаго яна падштурхне да таго, каб лепш працаваць і такім чынам палепшыць свой дабрабыт. А другі, убачыўшы, што ты купіў машыну, паб'е шкло і фары, колы праколе. Ён не задумваецца, што я не толькі зарабляю больш за яго, але і працую так, як яму і не снілася. Аргумент адзін — у яго больш, чым у мяне, я хачу столькі ж. Значыць, трэба адабраць і падзяліць. Але ж гэта ўжо было, і што атрымалася, усе мы добра ведаем.

— Кожны жыве і працуе дзеля нейкай канчатковай мэты. Ці ёсць такая мэта у вас і якая яна?

— Канчатковая мэта... вельмі цяжка адразу сфармуляваць. Напэўна, галоўнае — стаць першым. Па-другое — дапамагчы стаць першым сыну. Гэта — таксама мэта, не хачу, каб ён пачынаў з нуля. Мабыць, не мэта, а імкненне — не даць памерці беларускаму кіно. Мы з кінастудыяй пакуль што не можам знайсці агульную мову, але я хачу, каб гэта было! Я хачу, каб існаваў «Беларусьфільм», хачу, каб быў Альтэрнатыўны тэатр, «Калегіум мюзікум», дзіцячая оперная студыя, хачу, каб жыла беларуская культура. І паколькі захаванне беларускай культуры — гэта справа, якая хвалюе не толькі мяне, я хачу быць звярнуцца да нашых замежных суайчыннікаў: дайце працаваць пад лозунгам: «Беларусы ўсіх краін, яднайцеся!» Мы ўдзячныя за тую гуманітарную дапамогу, што паступае да нас, але было б лепш, калі б нас аб'ядноўвалі не бясплатныя падарункі, а агульныя справы. Так, мы разумеем, што нашы сённяшнія законы не дазваляюць вам з поўным даверам ставіцца да нашага супрацоўніцтва. Але ўжо сёння існуюць камерцыйныя структуры, здольныя хутка і эфектыўна вырашаць усе пытанні. Наша фірма прапануе свае паслугі ў арганізацыі некамерцыйнага аб'яднання прадпрыемальнікаў беларускай дыяспары за мяжой і нашых бізнесменаў тут. Мы хочам, каб наша рэспубліка, якой зараз вельмі цяжка, знайшла сілы (і сродкі), каб адрадыцца, і захаваць сваю нацыянальную культуру, і стаць гасцінным і ўтульным домам і для тых, хто жыве тут, і для тых, хто некалі апынуўся за яе межамі.

— Як адчуваеце сябе багаты чалавек у беднай краіне?

— Я думаю, мы пакуль што яшчэ проста не ведаем, што такое багацце. Узровень жыцця самых багатых у нашай краіне ніжэйшы за сярэдні ўзровень жыцця на Захадзе. Самае галоўнае, што даюць грошы, — яны дазваляюць не думаць пра іх. Здымаецца непатрэбны клопат, эканоміцца час... Але якія б грошы ў цябе ні былі, калі ты жывеш у гэтай краіне, нікуды ад яе нягод не схавашся. Я б на ваша пытанне адказаў трохі інакш. Самае галоўнае багацце, якое я набыў за той час, пакуль займаюся бізнесам, — не грошы. Я разнаёміўся з вялікай колькасцю вельмі цікавых людзей, якія думаюць таксама, як і я, у нас аднолькавыя погляды, імкненні. Альтэрнатыўны тэатр, дзіцячая оперная студыя, галерэя VITA NOVA, ансамбль «Калегіум мюзікум», акцёры, рэжысёры, музыканты, мастакі, бізнесмены — мы аднадумцы, разумеюць! Мне цікава жыць. І гэта я лічу галоўным багаццем, якое можна набыць у нашай жабрацкай краіне.

— Як вы ставіцеся да таго, што ў апошні час жыццё ў нашай беднай краіне амаль поўнасацо зарыентавана на

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ПІСЬМО

3 ВІЛЬНІ

Шаноўнае спадарства!

Нас, беларусаў-віленчукоў, вельмі радуе тое, што на старонках беларускай прэсы, у навуковых колах, розных дзяржаўных установах уздымаюцца праблемы, звязаныя з Вільняй. Радуе і тое, што акрамя гандлёва-эканамічных пытанняў урад Беларусі не абыхаваў да беларускай музейнай справы, да працэсу стварэння беларускай нацыянальнай школы ў Літве.

Думаю, няварта яшчэ раз напамінаць, што для нас, беларусаў, значыць Вільня. Францішак Скарына, Кастусь Каліноўскі, Янка Купала, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі, Іван і Антон Луцкевічы — вось далёка не поўны пералік імёнаў, якія ўзнікаюць у нашай памяці, калі мы чуюм пра гэты славыты горад.

Аднак не кожны наш пажаны зямляк-беларус, наведваючы Вільню, зазірне ў панадворак Базыльянскіх муроў, дзе размяшчалася некалі Віленская беларуская гімназія, не кожны ведае яе гісторыю. А ў гэтай гімназіі выкладалі А. Станкевіч, М. Гарэцкі, І. Дварчанін, Б. Тарашкевіч, А. Грынкевіч, Р. Шырма і іншыя вядомыя дзеячы беларускай культуры. У ёй вучыліся М. Танк, Н. Арсеннева, М. Васілёк, А. Салягуб, В. Таўлай.

Цяпер у Вільні распачата праца па адраджэнню гімназіі. Са спадзяваннем быць пачутымі звяртаемся з просьбай да былых навучэнцаў гімназіі падзяліцца ўспамінамі, да навукоўцаў, настаўнікаў — выказаць думкі па арганізацыі работы аднаўляемай гімназіі, прапановы па стварэнню навучальных праграм.

Спадзяёмся, што з вашай дапамогай мы здолеем забяспечыць адпаведны ўзровень навучання нашых дзяцей.

Пішыце нам на адрас: 2034, Літва, г. Вільнюс, вул. Студэнту, 39.

Педагагічны ўніверсітэт, кафедра беларусістыкі, ПЯТКЕВІЧУ Гендрыку.

НОВЫЯ АДРАСЫ АДРАДЖЭННЯ

«БАЦЬКАЎШЧЫНА» ІМКНЕЦЦА ДА АБ'ЯДНАННЯ

У сёлетнім жніўні ў Маскве было заснавана аб'яднанне беларускіх суайчыннікаў «Бацькаўшчына». Вядома, залішне рана, усяго праз два месяцы, шукаць вынікі ягонай працы. Але ж і сам факт з'яўлення новай грамадскай адзінкі ў беларускім адрадзэнскім руху сталіцы Расіі не можа не цікавіць. Тым больш, што з такімі камандзіроўкамі лепш не марудзіць. Бо пакулы што яшчэ не трэба рупіцца аб візах. Без асаблівых цяжкасцей садзіцца ў цягнік у Мінску, пранізваеш «празрыстую» мяжу паміж двума краінамі, цёмную ноч позняй восені і зрання адразу акупаешся ў ашалеласць ад беганіны, высокіх цен, нейкай унутранай напружанасці маскоўскае жыццё.

Гутару са старшынёй аб'яднання Аляксандрам Глодам. Першае, што хачу ўдэкларнаваць, — назва суполкі. У беларускім друку яна гучала як «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына». Даволі нечакана, таму што месцам менавіта такога згуртавання хутчэй за ўсё павінна быць Беларусь...

— Мы не носім такі назой, — тлумачыць Аляксандр Уладзіміравіч, — а выступаем як «Аб'яднанне беларусаў Масквы». Наша мэта — аб'яднаць высылкі беларусаў, што жывуць у Маскве, па адрадзэнню, вывучэнню, развіццю і прапагандзе беларускай культуры, наладжванню сувязей беларусаў са сваёй этнічнай радзімай, Рэспублікай Беларусь. А ў горадзе налічваецца не так ужо і мала нашых суродзічаў — 73 тысячы чалавек. Рознымі шляхамі, у розны час пераехалі яны сюды: хто працаваў на будоўлях, хто служыць у арміі, каго перавялі на нейкую работу з Беларусі. Нельга не ўлічваць, што ў Маскве асядалі лепшыя інтэлектуальныя кадры. Ды і

сёння многія нашы землякі займаюць кіруючыя пасады ў розных галінах прамысловасці, культуры і г. д. І ўвогуле, беларусы вызначаюцца сваёй працавітасцю, умемнем, за што і прыдбалі вялікі аўтарытэт. Праўда, у плане нацыянальнай свядомасці яны не такія актыўныя. Маючы гэта на ўвазе, мы і задумалі, калі атрымаецца, у снежня правесці агульны сход беларусаў — масквічоў. І такім чынам, папярэдне правёўшы анкетаванне, заахоціць іх да супольнасці і аднасці на карысць нацыянальнай культуры.

Як раскажаў А. Глод, планы ў аб'яднання вельмі разнастайныя. Напрыклад, у Маскве склалася няпростая сітуацыя з набыццём беларускіх друкаваных выданняў. Па падпісы газеты прыходзяць надта позна, старэючы ў доўгай дарозе, а ў продажы іх няма. Дарэчы, у будучым годзе стане яшчэ цяжэй... Таму заснавальнікі «Бацькаўшчыны» мяркуюць адкрыць на Беларускім вакзале кіёск беларускай перыёдыкі і кніг. А пастаўку беларускай друкаванай прадукцыі ладзіць праз праваднікоў пасажырскіх цягнікоў. Вечарам яны забіраюць груз у Мінску, а ранкам перадаюць кіёску. Ужо ідзе і пэўная работа над тым, каб адкрыць аддзяленне беларускай літаратуры ў адной з бібліятэк горада. Аб'яднанне лічыць мэтазгодным ажыццяўляць выдавецкую дзейнасць і ўласнымі сіламі выпускаць дайджэст беларускамоўнай прэсы.

— А якой палітычнай арыентацыі прытрымліваюцца сябры «Бацькаўшчыны»?

— Гэта прыватная справа кожнага. Мы не разглядаем палітычную дзейнасць як першарадную. І будзем імкнуцца не займацца ёю.

Ёсць задума дапамагаць землякам з Беларусі, хто пацярпеў ад Чарнобыля, лячэннем альбо медыцынскім асбледаваннем у Маскве. Ды і не адно чарнобыльцам. Рэальнай выглядае ідэя ўладкоўваць цяжкасці з пасяленнем у гасцініцах, скарыстоўваючы прыватныя кватэры маскоўскіх беларусаў, дзе дазваляюць умовы.

— Наколькі я зразумеў, адно Масква — рэгіён вашай дзейнасці?

— Не толькі. Мы ўжо пачынаем звязваць сувязі з беларусамі з іншых краёў Расіі і краін Захаду. Будзем рады сустрэцца з суайчыннікамі «бліжняга» і «далёкага» замежжа для вырашэння самых розных пытанняў і ўсталявання кантактаў. Як ні кажуць, Масква па-ранейшаму застаецца цэнтрам шматграннага жыцця СНД і перасярэння ўсемагчымых інтарэсаў. Вазьміце турызм. Наведаць Маскву ці Суздаль праз «Інтурыст» каштуе грошай. А «Бацькаўшчына» змагла б аказаць тым жа самым паслугі па значна больш нізкіх ценях. Так што ласкава запрашаем да супрацоўніцтва.

— Такое супрацоўніцтва, такая перспектыва работы будучы вымагаць немалых фінансавых сродкаў, удзелу многіх людзей, зрэшты, наяўнасці памяшканняў і г. д. Не апошняе значэнне маюць і адносіны з мясцовымі ўладамі? — запытаўся я.

— Стасункі з органамі ўлады ў нас добрыя, ніякіх перашкод нам не чыніцца. Не толькі нам, але і іншым нацыянальным асяродкам. Канешне, мы робім першачатковыя крокі, далёка не ўсё атрымаецца так, як хочацца. Усе беларускія суполкі Масквы месцяцца ў адным пакоі, які нам выдзеліла Беларускае

паўпрэдства. Маём цяжкасці, ды мы добра ведаем, у якім становішчы знаходзіцца Беларусь. У рэшце рэшт я сам паходжу са Шчучынскага раёна. Мае бацькі жывуць там, часта адведваю іх... Ніхто, акрамя нас, не будзе вырашаць праблемы жыццядзейнасці аб'яднання і яго будучыні. І я перакананы, што беларусы Масквы і аб'яднанне «Беларусь» супольнымі высілкамі змогуць ажыццявіць свае намеры. Канешне, мы разлічваем і на падтрымку паўпрэдства. Ва ўсякім разе хацелася б, каб яно трымала больш цесныя кантакты з намі і каб часцей уводзіла ў курс спраў, якія тычацца і нас.

...Закрануў я тэму ўзвемаадносін беларускіх суполак Масквы з паўнамоцным прадстаўніцтвам Савета Міністраў РБ пры ўрадзе Расійскай Федэрацыі і ў гутарцы з загадчыкам аддзела па сацыяльна-культурных пытаннях, міжнацыянальных адносінах і інфармацыі паўпрэдства Рэгінай Мінайлавай. Не так даўно актывісты суполак накіравалі на Беларусь адкрытае пісьмо. У ім яны наракаюць на тое, што з усіх 14 культурных таварыстваў з былых саюзных рэспублік, што ў Маскве, беларускае — самае занябанае. Яно пазбавлена, як гаворыцца ў лісце, і свайго нацыянальна-культурнага цэнтра, і выдання, і транспарту, і г. д. Адсутнічае і разуменне важнасці гэтай справы з боку паўпрэдства.

Я не даследаваў дэталёва характар і прычыны такога становішча. Але з таго, што ўжо вядома, можна прыйсці да высновы: пакулы, па словах Р. Мінайлавай, «прадстаўніцтва будзе знаходзіцца паміж небам і зямлёй», пакулы не будзе да яго належнай увагі з боку кіруючтва Беларусі, пры сённяшніх крызісных варунках, пры існуючым статусе гэтай установы наўрад ці што выправіцца. Дэ-статкова сказаць, што гэтым адказным накірункам працы займаецца фактычна адна Мінайлава, з'яўляючыся адначасова і загадчыкам, і адзіным выканаўцам.

Адным словам, сучаснае жыццё і развіццё незалежнай Беларусі настойліва вымагаюць больш актыўнага дыялога з суайчыннікамі «бліжняга замежжа», у тым ліку і Масквы.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

НЕПАХІСНЫ АХОЎНІК ПРЫНЦЫПАЎ БАЛЬШАВІЦКАЙ ПАРТЫІНАСЦІ,

АБО ЗА ШТО ВУЧОНЫ АРКАДЗЬ ЖУРАЎСКІ ЗАГНЕВАЎСЯ НА ВЯРХОЎНЫ САВЕТ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

жа я трохі паўтаруся, але давядзецца нагадаць некаторыя факты, пра якія чамусьці мой апанент забыў, аглядаючыся на «лёт і гісторыю Беларусі». Як даўно і ўсім бяспрэчна вядома факт А. Жураўскага паведамляе: «Трэба прыняць пад увагу і тое, што гэта дзяржаўнае ўтварэнне (маецца на ўвазе БНР. — У. К.) усплыло на хвалях Кастрычніцкай рэвалюцыі...»

Дык вось, шануюны Аркадзь Іосіфавіч або забыў, або не ведае, што Беларусь пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі называлася ўсяго толькі Заходняй вобласцю, а яе кіруючы орган — Аблвыканзахам (Абласным выканаўчым камітэтам Заходняй вобласці).

А як кіраўнікі Заходняй вобласці ставіліся да беларушчыны? Я ахвотна нагадаю са спасылкай на Кнорына — спадзяюся, што гэтая фігура дастаткова аўтарытэтная для А. Жураўскага і ягоных аднадумцаў. У артыкуле, апублікаваным 12 верасня 1918 года, ён піша: «Белорусское движение — это воскресший в уродливых формах социал-шовинизм, с которым мы так долго ведем борьбу. Он опасен именно потому, что приходит под дружественной маской и распространяется органами Советской власти — национальными комиссариатами. С социал-шовинизмом мы должны вести борьбу, даже ес-

ли он выступает под советским флагом».

Толькі праз дзевяць месяцаў пасля ўтварэння БНР дык то з вялікім скрыпам, было дазволена абвясціць ССРБ. А за даведкай аб тым, што пад чыім уплывам стваралася, зноў звернемся да Кнорына. Пасля ліквідацыі ССРБ ён прызнаваў: «Идея белорусской государственности не наша выдумка. Она создана буржуазными белорусскими интеллигентами-националистами». Пра «хвалю Кастрычніцкай рэвалюцыі» Кнорын чамусьці сказаць забыўся. «Противопоставляя самостоятельную Социалистическую Республику Белоруссии буржуазной народной республике во главе с Радою, мы уничтожили всякую возможность использования против нас лозунга самоопределения народов». Ці патрэбны тут каментарыі?

А што значыла для Кнорына ліквідацыя ўрада Жылуновіча? Ён красамоўна тлумачыць значэнне гэтай падзеі: «Были изжиты традиции Великой Белорусской Рады, I Всебелорусского съезда, традиции Воронко и Яманыки, через национальную белорусскую группу перенесенные в Советское правительство».

Нагадаю, што Кнорын быў адным з тых людзей, якія вырашалі лёс Беларусі і пра якіх сам ён гаворыў: «Политическую окраску как Минску, так и всей Белоруссии придавали элементы, случайно оказавшиеся на территории Белоруссии». У апавяданні Максіма Гарэцка-

га «Усебеларускі з'езд 1917-га года» яны называюцца «прыблудамі». Сярод іх найгалюнейшымі былі армянін Мяснікян (Мяснікоў), выхадцы з Латвіі Кнорыныш (Кнорын), Лендэр, Рэйнгольд, Рэзаўскі, а таксама Калмановіч (родам з Сібіры), Берсан (з Варшавы), Алібегаў (армянін). Для сённяшніх беларусаў прозвішчы добра знаёмыя — хаця б па назвах вуліц і плошчаў.

Пасля 1 студзеня 1919 года ў лексіоне Кнорына ўзаконілася слова «Беларусь», якога раней ён не прызнаваў. Але беларуская мова яшчэ доўга не дапускалася да афіцыйнага ўжытку. Пра падзеі 1920 года па гарачых слядах Максім Гарэцкі пісаў у апавяданні «Апостал»: «Журапа добра ўмеў па-беларуску, вось жа, як толькі Чырвоная Армія дала магчымасць ізноў раз абвясціць незалежную Савецкую Беларусь, ён зараз апынуўся інструктарам аддзела так званых «ўпраўленняў і дастаў камандзіроўку на правінцыю».

Набраўшы чырвонае літаратуры на ўсіх краёвых мовах, апрача беларускае, бо літаратура ў гэтай мове яшчэ лічылася да той пары контррэвалюцыйнай выдумкай беларускіх нацыяналістаў...», ехаў ён на перцы стайковых коні па Ашмянскім тракце...»

Так яшчэ раз хочацца запытаць А. Жураўскага: хто каго натхніў на стварэнне асобнай нацыянальнай рэспублікі на нашай зямлі? Я ўсё ж такі асмелюся сказаць, што калі б не

было БНР, то не было б і ССРБ у яе першым варыянце, а тая першая савецкая рэспубліка праклала дарогу для другой. Вось так БНР і аказала ўплыў на лёс Беларусі.

А. Жураўскага асабліва збянтэжыла фраза: «Сёння мы абв'язаны нарэшце сказаць выразна, што беларуская літаратура і культура развіталіся толькі на тэрыторыі, якая знаходзілася пад акупацыяй то кайзераўскай Германіі, то легіёнаў Пілсудскага». Ну што ж, давядзецца яшчэ раз нагадаць свайму апаненту: пры акупацыйных рэжымах выходзілі газеты «Гоман», «Вольная Беларусь», «Беларускае жыццё», «Звон», «Беларусь», «Рунь» (рэдактарам яе з'яўляўся Янка Купала) і інш. Якуб Колас з далёкай Куршчыны, жывучы пры савецкай уладзе, пасылаў свайго «Сымона-музыку» ў «Вольную Беларусь» — да акупантаў. А чаму? Паўтару персанальна А. Жураўскаму: калі ўрад Цішкі Гартнага зрабіў захады, каб выдаваць газету на беларускай мове, то адразу ж падняўся палітычны вэрхал. Неаднойчы Кнорын у друку здэкаваўся з беларускіх «нацыянал-шавіністаў», у тым ліку і савецкіх.

Прыўдаю яшчэ пару цытат, каб паказаць, як гэта выглядала: «Был поднят вопрос (урадам Цішкі Гартнага. — У. К.) об издании в Минске газеты на белорусском языке, на что ЦБ (Центральное бюро КП(б)Б. — У. К.) также отказало ассигновать какие бы то ни было суммы, зная, что народные массы Минской губернии почти что не читают по-белорусски, во всяком случае предпочитают русские издания белорусским». «И при первой же возможности, на I же Всебелорусском съезде Советов, в первых числах февраля (1919 год, праз месяц пасля ўтварэння першага беларускага савецкага ўрада. — У. К.), представители с мест не жалели самых ярких красок для того, чтобы охарактеризовать никчемность белорусского национализма,

ненужность белорусского языка для Минской губернии (остатняя губернія перадавалася Расіі і Літве. — У. К.), полную неспособность к управлению страной Жилуновича и К°». «Этим самым во временном правительстве Социалистической Советской Белоруссии были устранены всякие возможности националистической политики, был устранен национально-белорусский элемент и всякие сепаратные тенденции». На маю заўвагу аб развіццю культуры ў перыяд грамадзянскай вайны А. Жураўскі ўсклікнуў: «Виват акупацыя!» Яму ўяўлялася, што ён сказаў нешта і іранічнае, і патрыятычнае адначасова. Бо хіба ж можа нармальны чалавек, не вырадак, праслаўляць акупантаў? Але тут аўтар артыкула — ужо якія раз! — даў маху. Ён жа сам робіць такі вывад на падставе маіх звестак і фактаў, якія ўяўляюцца яму абсурднымі. Але абвергнуць іх ён нават і не паспрабаваў! А можа ён даказаць, што нейкія беларускамоўныя выданні з'яўляліся на тэрыторыі першай ССРБ? «Дзяніца не лічыцца, бо яна выходзіла за межамі Беларусі, да яе не маглі дацягнуцца Мяснікоў з Кнорыным з іх паталагічнай нянавісцю да беларушчыны».

Па іроніі лёсу ў 20-я гады самя Кнорын вымушаны быў ажыццяўляць палітыку беларусізацыі, але ўсё ж такі закончыў ён тым, чым пачынаў — пагромам беларускай нацыянальнай гісторыі і свядомасці.

Не шмат сказаў А. Жураўскі пра БНР. А колькі паспеў набытаць! Ён, у прыватнасці, паведамляе, што з 25 сакавіка 1918 года «давядзецца адлік існавання Беларускай Народнай Рэспублікі». Не зусім, шануюны Аркадзь Іосіфавіч. БНР і яе праграма былі абвешчаны раней, а 25 сакавіка была абнародавана трэцяя Устаўная грамата аб яе дзяржаўнай незалежнасці.

Уладзімір КАЗБЯРУК.
(Прцяг будзе).

З ГІСТОРЫІ СТАСУНКАЎ ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОЎСКАГА

І ГАСПАДАРСТВА МАЛДАЎСКАГА

ЗУБР І «ПАГОНЯ»

Зараз, калі мы звяртаемся да сваёй гісторыі і адкрываем для сябе яе трыумфы і трагедыі, велічныя постаці яе дзеячаў, важна, набываючы пачуццё годнасці, не страціць разам з тым пачуццё рэальнасці, усведамленне сапраўднага месца Бацькаўшчыны ў еўрапейскай і сусветнай гісторыі. Любая гісторыя ў пэўным сэнсе сусветная, толькі такі падыход дазваляе глыбока зразумець, што ў рэшце рэшт уплывала на тыя ці іншыя падзеі ці то ў Кракаве ды Вільні, ці то ў глухой палескай вёсцы, што па паўгода была нібыта адрэзаная ад астатняга свету, ды ўсё ж ніякім чынам не была ад яго ізаляваная. Таму і немагчыма па-сапраўднаму вывучаць, прыкладам, гісторыю Вялікага княства Літоўскага ў адрыве ад еўрапейскага і нават сусветнага кантэксту. У якасці прыкладу хацелася б прапанаваць сціслы агляд стасункаў паміж нашай старажытнай дзяржавай і Малдаўскім гаспадарствам у XIV—XVII стагоддзях. Малдова ў тыя часы не была для нас далёкай і чужой. Калі Мікола Гусоўскі піша ў сваёй слаўтаў «Песні пра зубра»:

Турак вунь рэжа людзей,
паўсюдна вунь паліць, рабуе
Замкі, святыя дамы, селішчы
і гарады.
Порты заняў, мацаванні паклаў і
войска падводзіць
Столькі, каб можна было знішчыць
астатняга з нас.
(пер. У. Шатона).

дык ён мае на ўвазе захопы туркамі крымскага порта Кафы (зараз Феадосія) у 1475 годзе і малдаўскіх Кіліі ды Белгарады ў 1484, якія стварылі смяротную небяспеку і Вялікаму князству. Гэта не проста адчуванне пагрозы, але і шчырая спагада нашым паўднёвым суседзям, што прынялі на сябе першы ўдар бязлітасных асманцаў. Між іншым, зубр — гэта герб малдаўскай дзяржавы, сімвал магутнасці і незалежнасці, але разам з тым і мірнай стваральнай працы. Ці не такую ж сэнсавую нагрукую нясе гэты вобраз у творы Гусоўскага і нашай сядомасці? Лёсы нашых народаў настолькі пераплеценныя, настолькі падобныя, што міма гэтага ўражальнага падабенства нельга прайсці абыхава. А колькі загадак тоіць у сабе наша сумесная гісторыя! Гэта ж сапраўдны неруш для цікавых даследчыкаў, і трэба сказаць, што малдаўскі бок ужо пачаў яго распрацоўваць. Варта сказаць хаця б, што магчыму разгадку шляху Скарыны ў Падуанскі ўніверсітэт, магчыма, таксама трэба шукаць у Малдове. Есць версія, згодна з якой Ф. Скарына пэўны час быў пісарам у войску Глінскага ў час вядомага рокашу апошняга ў 1508 годзе. Гісторыкі добра ведаюць, што рокаш быў ініцыяваны Масквой, але мала хто ведае, што на яе бакі дзейнічала і Малдова. Таму вельмі верагодна, што пасля няўдачы Глінскага Скарына мог уцячы ў Малдову, а потым у Валахію, і зусім невыпадковым выглядае тады той факт, што з'яўляецца Скарына праз нейкі час менавіта ў Падуанскім універсітэце (Падуя тады належала Венецыі, а менавіта венецыянская дыпламатыя была ў гэты час найбольш актыўнай палітычнай сілай у Малдове і Валахіі, імкнучыся схіліць іх да сумеснага змагання з Портай). Таму, калі даследчыкі спрачаюцца пра тое, якая «Дацыя» — Валахія ці Данія — мавецца на ўвазе ў дакуменце падуанскай курыі, дзе Скарына названы «секратаром караля Дацыі», і «малдаўскі след» мог бы дапамагчы развязаць гэтую загадку. І такіх загадак у нашай сумеснай гісторыі безліч! Эрэшт, пра ўсё па парадку.

І ПЕРЫЯД. АД СТАРАЖЫТНАСЦІ ДА СЯРЭДЗІНЫ XV СТАГОДДЗЯ

Пачаць, мусіць, трэба ад Галіцка-Валынскага княства (Чырвонай Русі), самага магутнага з усіх друзачкаў былой «імперыі Рурыкавічаў», якое, між іншым, адначасова ўключала ў сябе і большасць земляў будучай Малдовы, і паўднёва-заходнія абшары сучаснай Беларусі. Васалам гэтай магутнай тады дзяржавы на пачатковым этапе сваёй

гісторыі было і Вялікае княства Літоўскае. Прыгадайма, якую зацятую барацьбу вялі Мендаўг і Войшалк, імкнучыся пазбавіцца апекі Льва Данілавіча, як улада над Вялікім княствам была перададзена Шварну. Сведкамі тых часоў засталіся Белая вежа і Мсцібаўская сядзіба, а таксама летапісы Чырвонай Русі — найбольш каштоўныя крыніцы звестак пра пачатковы этап гісторыі Вялікага княства Літоўскага. Калі б не мангола-татарская агрэсія, гісторыя Усходняй Еўропы складалася б зусім інакш, і менавіта Чырвонай Русі было б наканавана зрабіцца яе палітычным цэнтрам. Але гэтага не адбылося, і на пачатку XIV стагоддзя Галіцка-Валынскае княства пакрысе наступіла першы раз сваёму паўночнаму суседу. У тыя ж часы ўзмацнілася крыжэцкая агрэсія, небяспечная для ўсіх славянскіх дзяржаў — Польшчы, Вялікага княства Літоўскага, Галічыны. Першынам іх аглулялі абарончай палітыкі стаў дагавор Уладаіслава I Лакеткі і Гедыміна і наступны слаўты Брандэнбургскі конны паход 1325 года войскаў Літвы на чале з Давыдам Гарэдзінскім. У ім, дарэчы, удзельнічалі і малдаўскія вахры. Гэта, бадай, першы зафіксаваны дакументальна прыклад баявой садружнасці малдаванаў і нашых продкаў, але, як убачым, не апошні.

Між іншым, перад тым як Тэўтонскі ордэн з'явіўся па запрашэнні мазаўскага князя Конрада ў Прыбалтыцы ў 1225, ён дзейнічаў у Карпатах побач з тымі землямі, дзе пазней утварылася Малдаўская дзяржава, але быў выгнаны венгерскім каралём Эндэр II. Пазней, у 1356, на перамовах з папскімі пасламі ў Празе прадстаўнікі Вялікага княства прапаноўвалі перанесці дзейнасць крыжакоў у мікрэчча Днястра і Буга, а ў 1429 Вітаўт высюўваў праект перадачы крыжакам Кіліі на Дунаі. У канцы 30-х гадоў XIV стагоддзя з паўночнага захаду паяўляецца новы небяспечны агрэсар — Венгрыя, якая з канца 1340-х выступае ў хаўрусе з Польшчай. Гэта быў перыяд смяротнай небяспекі для нашай старажытнай дзяржавы: на пачатку 1350-х гадоў некалькі разоў пераходзіла ад Вялікага княства да польска-венгерскай войскаў Бярэсце, і хто ведае, як склалася б наш лёс, калі б не з'явіўся на палітычнай сцэне новы персанаж. У 1359 годзе з венгерскага караляўства вылучылася новая дзяржава — Малдова. Тады Венгрыя была больш занята змаганнем са сваім новым суседзям, і гэты фактар (у шэрагу іншых) даў магчымаць нашым продкам перавесці дух. У сваю чаргу, слаўная перамога вялікалітоўскага войска ля Сініх Вод у 1363 годзе прыносіць плён і Малдове: пазбаўляе яе ад небяспекі ардынскае агрэсіі і дае магчымаць далучыць да сябе разлеглыя абшары на поўдні ўсходу да вусцяў Дунай ды Днястра. Есць падставы меркаваць, што малдаване таксама ўдзельнічалі ў сінвадскай бітве на нашым баку.

З гэтага часу і да Люблінскай уніі 1569 года дзве дзяржавы мяжуюць, і, зразумела, іх стасункі робіцца больш прагматычнымі і не заўжды бясхмарнымі. Узнікаюць спрэчкі з-за мяжы, у якіх з нашага боку найбольш актыўна ўдзельнічаюць Карыятавічы — сыны Карыята Гедымінавіча. Пры нявысветленых абставінах аднаму з іх — Юрыю — удалося, відаць, на кароткі час заняць малдаўскі прастол у 1374 годзе, але ён быў атручаны мясцовымі баярамі. Магчыма, помсціць за гэта, Альгерд у год сваёй смерці (1377) робіць няўдалую спробу карнай экспедыцыі ў Малдову. Малдаўскія гісторыкі аспрэчваюць знаходжанне Юрыя на гаспадарскім прастоле, спасылаючыся, у прыватнасці, на тое, што ў адзінай вядомай грамаце Юры называе сябе менавіта гаспадаром, а гэты тытул замацаваўся за малдаўскімі ваяводамі толькі ў пачатку XV стагоддзя. Але трэба ўлічваць, што XV стагоддзям мелі аялікія князі гэты тытул знакому мелі аялікія князі літоўскія, і Юры, зразумела, наследваў вядомаму яму ўзору. М. Стрыйкоўскі, які неаднойчы бываў у Малдове, у тым ліку і з нашым (гэта значыць Вялікага

княства) войскам, у якім ён служыў картографам, сцвярджае, што ўласнымі вачыма бачыў магілу Юрыя ў Васлуі.

Вельмі падобным у гэты час было і развіццё рэлігійнага большасць насельніцтва і ў Малдове, і ў суседзі — Польшчы і Венгрыя — з'яўляліся фарпостам каталіцкай экспансіі на ўсход і выкарыстоўвалі падтрымку Рыма для ажыццяўлення ўласных тэрытарыяльных прэтэнзій. У такіх варунках і Малдова, і Вялікае княства дзейнічаюць прыкладна аднолькава: па-першае, яны імкнуцца стварыць свае ўласныя праваслаўныя мітраполіі замест скасаванай у 1347 годзе Галіцкай, якой падпарадкоўваліся ў царкоўным дачыненні і Малдова, і Берасцейшчына з Піншчынай, а, па-другое, ідуць на частковыя ўступкі Рыму. У 1370 годзе папа накіроўвае 20 сваіх місіянераў у «Літву і Малдову», вынікам чаго стала заснаванне новых каталіцкіх епархій: у тагачаснай сталіцы Малдовы Сірэце, а таксама ў нас — у Камянцы-Падольскім і Луцку. Апошняя пашырала сваю ўладу і на Берасцейшчыну і з'яўлялася, такім чынам, першай каталіцкай епархіяй на Беларусі.

У каталіцтва перайшла толькі невялікая частка кіруючых колаў Малдовы. Хаця сын першага ваяводы Багдана — Лацку — быў католікам, яго жонка заставалася праваслаўнай. Ваявода Пётр Мушат быў праваслаўнай, хаця ягоная маці Маргарыта прыняла каталіцтва. Становішча, добра вядомае паводле беларускіх радаводаў!

Новы этап збліжэння Вялікага княства Літоўскага і Малдовы прыпадае на час пасля Крэўскай уніі. У выніку яе аказваецца пад пагрозай незалежнасці Вялікага княства, і Малдова таксама трапляе ў васальную залежнасць ад новага польскага караля Ягайлы. Апошні ў 1387 годзе вызначае сваім пагадненнем з Пятром Мушатам мяжу паміж Польшчай і Вялікім княствам, з аднаго боку, і Малдовай, з другога, па рацэ Днястр.

Насельніцтва праваслаўных Беларусі, Украіны і Малдовы адмоўна ставілася да гегемоніі Кракава, і грамадскасць гэтых краін пачала барацьбу за скасаванне вынікаў уніі. У нас гэтая барацьба адразу ж вылучыла такога выдатнага дзеяча, як Вітаўт, у Малдове такія постаці таксама з'явіліся, але прыкладна на 20 год пазней у асобе Аляксандра Добрага.

Зацятае змаганне Вітаўта з Ягайлам скончылася нарэшце Востраўскім пагадненнем 5 жніўня 1392 года (якому кагаче споўнілася 600 год). Паводле яго дзяржаўнасць Вялікага княства была часткова адноўлена, але памяркоўнасць гэтага пагаднення адштурхнула ад Вітаўта Малдову. Таму калі ўдзельны князі Дамітрый — Карыбут (кн. Ноўгарад-Северскі), Уладзімір Альгердавіч (кн. Кіеўскі) і падольскі Фёдар Карыятавіч, незадаволены вынікамі Вострава, адмовіліся ў 1393 прысягаць Вітаўту, іх рокаш адкрыта падтрымаў і малдаўскі ваявода Раман, за спіной якога стаяў венгерскі кароль, будучы германскі імператар Сігізмунд. Вітаўт перамог удзельных князёў, але спыніў праследванне Фёдара на малдаўскай мяжы: абачліва не хацеў псаваць стасункі, разлічваючы мець сябра, а не ворага. Некаторыя гісторыкі нават лічаць, што Раман прысягнуў тады Вітаўту як свайму сюзерэну і што раз'юзаны Ягайла менавіта таму арганізаваў карную выправу, у выніку якой ваяводам зрабіўся Раманаў брат Штэфан. Прычым выканаўцам гэтай акцыі быў, відаць, Свідрыгайла, які тады ўпершыню з'явіўся ў Малдове і які ў наступныя гады стаў быў адной з буйнейшых фігур у палітыцы абедзвюх дзяржаў.

Пасля таго, як Малдова падупала ў выніку венгерскага нападу ў 1395 годзе, Ягайлу ўдалося замацаваць свой сюзерэнітэт над ёю, але спаваля ён усё больш губляў кантроль над Вітаўтам. Абапіраючыся на мітрапаліта Кіеўскага Кіпрыяна, Вітаўт імкнецца зрабіць шведскім сеньёрам для праваслаўных усяго ўсходу Еўропы. Увосені 1396 года ў Кіеве адбылася нарада Вітаўта,

Ягайлы ды Кіпрыяна, на якой разглядаўся праект антыардынскага саюза паміж Польшчай, Вялікім княствам Літоўскім і Малдовай з удзелам Масквы, а таксама быў высунуты план Кіпрыяна далучэння да мітраполіі Малдовы і нават часткі Балгарыі (Кіпрыян, ураджэнец Тырнава, тут, мабыць, разлічваў на ўласныя сувязі). На сустрэчы ў Кіеве таксама быў, бадай, упершыню ў Вялікім княстве Літоўскім разгледжаны праект уніі праваслаўнай і каталіцкай царквы (за 200 год да Берасцейскай уніі), якой не пярэчыў і Кіпрыян.

Трэба сказаць, што Малдова ў гэты час знаходзілася ў канфілікце з канстанцінопальскім патрыярхам, патрабуючы стварэння ўласнай мітраполіі. На гэты канфіліт разлічвалі Вітаўт з Кіпрыянам, калі прапаноўвалі патрыярху падначаліць Малдову ў рэлігійным дачыненні Кіеву. Для абгрунтавання гэтых прэтэнзій быў складзены слаўтаў «спіс гарадоў рускіх», дзе ў тым ліку фігуравалі ўсе малдаўскія гарады. Праўда, патрыярх гэтых планаў не падтрымаў.

Галоўным кірункам палітыкі Вітаўта ў гэты час стаў паўднёвы ўсход. Ён імкнецца падначаліць сабе крымскі ўлус Залатой Арды і надзейна замацавацца ля Чорнага мора. Гэта аб'ектыўна супадае і з інтарэсамі Малдовы, і ў трагічны паход 1399 года, які скончыўся паражэннем 12 жніўня ля Ворсклы, разам з вялікалітоўскім выправілася малдаўскае войска. Паражэнне было ў пэўнай ступені справакавана Ягайлам, які разлічваў, што яно аслабіць няўрымсліва Літву і Малдову. Магчыма, што Штэфан у гэтай бітве загінуў. Паводле другой версіі, яго на зваротным шляху забіў Свідрыгайла, які дзейнічаў па загаду Ягайлы. На трон Свідрыгайла ўзвёў Штэфанавага брата Югу, за што атрымаў ад апошняга некаторыя землі на правым беразе Днястра. Юга быў гаспадаром нядоўга. У 1401 годзе гэтак жа займае ягоны і Штэфанаў брат Аляксандр, празваны Добрым. Магчыма, што да прыходу Аляксандра да ўлады прычыніўся Вітаўт, незадаволены прапольска настроеным Югам, вядома дакумент 1401 года, у якім Добры называе Вітаўта «госпадыном». Гэта, праўда, не абавязкова азначае, што Аляксандр прызнаў сябе васалам Вітаўта — абодва наўрад ці ў гэты час асмеліліся б гэта даячы Ягайлу.

Сярод першых поспехаў Аляксандра — развязанне канфілікту з канстанцінопальскім патрыярхам. Для ўзвядзення ў сан малдаўскага мітрапаліта Іосіфа патрыярх накіроўвае ў Малдову свайго прадстаўніка Грыгора Цамблака (нараджэнне 1364-?), пляменніка Кіпрыяна, таксама балгарына. Цамблаку наканавана адыграць велізарную ролю ў гісторыі абедзвюх дзяржаў. Ён унёс рату не толькі ў малдаўскую і беларускую рэлігійную літаратуру, але таксама ў сербскую і балгарскую. У горадзе Нямц ён заснаваў манастыр (імянама якога быў у 1403—1406 гадах), які зрабіўся цэнтрам малдаўскага летапісання. На працягу стагоддзяў яно валося на канцлярскай мове, вельмі падобнай на старажытнабеларускую.

У 1406 годзе Цамблак пакідае Малдову і накіроўваецца ў Літву, сустракаецца з Вітаўтам, наведвае Кіев і Наваградок. Тады якраз памірае ягоны стрый Кіпрыян, і Вітаўт прапаноўвае Грыгору заняць вакансію. Але тады Цамблак не згаджаецца, відаць, з тактычных меркаванняў. У 1406—1407 гадах Свідрыгайла ўзнікае рокаш супроць Вітаўта і Ягайлы, скарыстаўшы незадаволенасць праваслаўнага насельніцтва княства Крэўскай уніі. Гэтыя настроі выклікалі сімпатыі і ў Малдове, дзе ў Свідрыгайлы да таго ж былі даўнія сувязі, таму Ягайла ў кастрычніку 1407 года нават прымушае Аляксандра нанова прынесці васальную прысягу.

Малдаўскія вахры бралі ўдзел у дзвюх войнах Польшчы і Вялікага княства Літоўскага з Тэўтонскім ордэнам і абодва разы прычыніліся да перамогі. Першы раз — у слаўтаў Вялікай вайне 1409—1411 гадоў і ў тым ліку ў Грунвальдскай бітве, а другі — у вайне 1422 года.

Алесь БЕЛЫ.

(Працяг будзе).

ЗМОУКЛІ апладысменты. Апусцела зала. А Іван Тамашэвіч зморана сядзеў на крэсле ля піяніна, перабіраў рукамі чырвоныя гваздзікі. Не час было заводзіць гутарку, але я пабаяўся, што можа і не надарыцца іншага выпадку, каб задаць некалькі пытанняў лаўрэату міжнароднага, усесаюзнага і рэспубліканскага конкурсаў, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь, і таму падняўся на сцэну.

— Які поспех, Іван Мікалаевіч! — пачаў я гаворку са спеваком. — Колькі кветак, апладысмантаў. Вельмі добра вы спявалі, слухачы шчыра ўдзячныя вам за канцэрт.

— Я гэта адчуваю. І вельмі ўдзячны, у сваю чаргу, тым, хто прыйшоў сюды, — адказаў Іван Тамашэвіч. — Вось толькі не ведаю, ці прысутнічалі сёння ў зале кіраўнікі кансерваторыі, тыя, хто некалі не даў мне вучыцца тут, сцвярджалі, што я, спялы, ніколі не стану прафесійным артыстам.

Я быў уражаны. Як гэта — не давалі магчымасці стаць спеваком? Хіба ж можна так проста загубіць, як кажуць, божы дар у чалавеку? А ім, гэтым дарам, якраз і валодае Іван Мікалаевіч, што яшчэ раз даказаў сёння, калі выступіў са сваім сольным канцэртам у кансерваторыі. Ці можа такое быць?

— Можна, так яно і было, — кажа Іван Мікалаевіч і запрашае выбраць хвілінку і прыйсці пагутарыць да яго дамоў, на вуліцу Заслаўскую ў Мінску.

І вось такі выпадак надарыўся. Іван Тамашэвіч раскажаў пра сябе.

...Ад Мерчы да Лазіц — рукой падаць. Па выхадных днях, у свята прывыклі людзі бачыць бабулю з хлопчыкам на дарозе ў суседнюю вёску.

Ішлі няспешна. Час ад часу бабуля казалася малому Іванку: «Сонейка зямлю грэе... А колькі кветчак на лузе! Матылькі над імі так і кружацца, так і кружацца. Бог дасць, і ты гэта хараставо ўбачыш».

Але колькі ні хадзілі ў царкву ў вёсцы Лазіцы, колькі ні маліліся, Бог нічога не даў.

Вельмі часта, калі ішлі па той дарозе, Іванка прасіў бабулю:

— Пачакай, давай крышачку адпачнем. Яны садзіліся на траву ля дарогі, і Іванка доўга слухаў песні жаваранка. Праўноўваў: у роднай вёсцы Мерч, што на Магілёўшчыне, дзводзілася чуць і салаўя. Непераўздызены спявакі Няма яму роўні. Але салавей — франт, выводзіць «свеція», «арыстакратычныя» мелодыі.

Іншая справа — жаваранак. Больш просты. Кожная мелодыя зразумелая ўсім. Быццам не пля, а раскавае. «Вось бы і мне так навучыцца спяваць», — марыў Іванка.

Ды і ў Лазіцы ён хадзіў, хутчэй не маліцца, а паслухаць спевы царкоўнага хору. Добрыя выканаўцы падабраліся ў ім. Гатовы былі слухаць гадзінамі. І калі хто-небудзь не прыйдзе, то здавалася хлопчыку, і ўся мелодыя парушалася, нечага не хапала.

Дзяцінства, напэўна, ва ўсіх аднолькавае: не задумаешся ні аб чым. Так і ў Івана. Сябраваў з аднагодкамі, басанож бегаў па вясковай вуліцы — жыў бестурботна, як і ўсе, пазнаваў па голасу вяскоўцаў.

Але аднойчы яму казалі, што трэба ехаць у спецыяльную школу вучыцца. Мала-памалу хлопчык разумее, што ў яго штосці не так, як у іншых.

— Павязлі мяне ў Шклоў, — успамінае Іван Мікалаевіч, — а там строгі рэжым: пад'ём, яда, вучоба — усё распісана па гадзінах. Вучоба давалася лёгкая, стаў удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці...

— ...І, вядома, вы сталі вядучым салістам! — не вытрымаў я, калі слухаў расказ Тамашэвіча.

— Спачатку мне больш падабалася дэкламаваць вершы, урыўкі з твораў класікаў, пакрыху і спяваў. Хаця спевамі сур'ёзна заняўся з прыходам у школу настаўніка музыкі і спяваў Чаркасава. Ён быў прафесіяналам у сваёй справе, горада любіў прадмет, які выкладаў. Да кожнага ўдзельніка меў індывідуальны падыход. Вось і мне параў сур'ёзна заняцца класікай. Калі я пачаў спяваць, то стараўся некай быць падобным (манерай, строгім падборам рэпертуару і г. д.) на Лемешава, Шалапіна, Гмыру... Захапляўся творчасцю Русланавай, яе народнымі песнямі. Мне ж настаўнік казаў, каб я шукаў сваё, пеў уласным голасам. І параў паехаў у Гродна ў музычна-педагагічнае вучылішча. Праўда, напярэдзіў: «Ведаю, вы будзе цяжка, колькі

бар'ераў прыйдзеца пераадолець. Не кожнаму іх і адолець, асабліва табе...»

Апошнім словам Чаркасава Іван Тамашэвіч не вельмі надаў значэння. Якія там «бар'еры»? У школе вучыўся выдатна. Пасля з сямі чалавек на адно месца паступіў ён адзін. Недае на другім курсе наладзіў у вучылішчы сольны канцэрт. Сустрэлі цёпла. І незабыўная сустрэча са знакамітацю — артыстам Вялікага тэатра СССР Паўлам Лісіцыянам.

— Я спачатку вельмі хваляваўся, нават крыху палохаўся яго. А ён проста падышоў да мяне, падбадзёрыў, часам хваліў, часам далікатна папраўляў. Пасля нібы падвёў вынікі, параў: «Табе, Ваня, гэтага вучылішча мала, не спыняйся на ім».

Скончыў ён вучылішча, ледзь не са стоперацэнтнай упэўненасцю паехаў у Мінск. Накіраваўся да рэктара кансерваторыі Уладзіміра Алоўнікава.

У той час імя Уладзіміра Уладзіміравіча Алоўнікава ў рэспубліцы вымаўлялася з вялікай пашанай. Як жа! Вядомы кампазітар. Адна яго песня «Ой, бярозы ды сосны» чаго варта!

— Не, не атрымалася ў нас размовы, — кажа Іван Тамашэвіч. — Ужо з першых слоў кампазітара я зразумеў, што натрапіў на «сцяну»: «Вас будзе шкадаваць, смаркацца ў хусцінкі слухачы. Як бы вы ні спявалі, а прафесійным спеваком не станцеце. Я ніколі не прыму вас да сябе ў кансерваторыю».

нібы тыя ваенныя, «заўжды сядзець на чамаданых» — Шклоў, Бабруйск, Полацк, цяпер — Мінск.

Работа ў мастацкай самадзейнасці не вельмі задавальняла Івана Мікалаевіча. Літаральна яшчэ ўчора мы гаварылі, што ў кожнай вёсцы (не кажам пра горад), на кожным прадпрыемстве толькі «свісні», як прыбягуць ледзь не ўсёй грамадой, каб запісацца ў самадзейныя артысты. У жыцці не так. Тамашэвіч у Бабруйску ўзначальваў такі калектыв. Час рэпетыцыі — а палова артыстаў адсутнічае, таму што майстар пакрыўдзіў іх, не выпісаў прэмію. І тут без матэрыяльнага стымулу ні кроку.

Цярпеў бы Іван Мікалаевіч, вядома, ды мара стаць прафесійным артыстам не давала спакою. Вёў перапіску з вядомым дырыжорам Барысам Райскім, кампазітарам Ігарам Лучанком.

І вось ужо першы дэбют на Рэспубліканскім радыё — праспяваў песню Я. Фрэнкеля «Рускае поле». Супрацоўніцтва з радыё, пазней з тэлебачаннем працягваецца і па сёння.

Неяк прыйшлося слухаць канцэрт па заяўках радыёслухачоў «Жадаю вам». Аўтар ліста прасіў выканаць песню «Блыха» і падкрэсліў: «Няхай яе выканае Іван Тамашэвіч».

Удала падабраны рэпертуар дапамагае артысту заўжды мець поспех на сцэне ці перад мікрафонам на радыё.

У гэтым сэнсе характэрны прыклад і з Іванам Тамашэвічам. Скрупулёзна падбірае ён творы перад кожным выступленнем.

— Прафесійны артыст, — кажа Іван Мікалаевіч, — можа ўзяцца за многія творы. Але павінен выканаць перад аўдыторыяй толькі тыя, мелодыю якіх адчувае душой, сэрцам, ужываецца ў яе. Артысту, які не разумее гумару ў жыцці, ніколі не ўдаецца жартоўная песня.

Строгі, прынцыповы падыход да выбару рэпертуару дапамагае Івану Мікалаевічу спадзявацца на поспех. Удзячныя паклоннікі артыста цёпла ўспрымаюць творы, якія выконвае Іван Мікалаевіч. Гэта і народныя песні «Блыха», «Кума мая, кумачка», «Забалела ды мая галаванька», сучасныя беларускія «Шумныя бярозы», «Я перад вамі з памяццю сваёй» і многія іншыя. Многія з іх ён уключыў і ў той памятны сольны канцэрт у кансерваторыі: творы Шуберта, Бізэ, Чайкоўскага, Глінкі, Даргамыжскага гучалі тады ў выкананні ўжо добра вядомага і любімага публікай артыста.

Які доўгі і цяжкі шлях да прызнання! Была яшчэ спроба паступіць у Ленінградскую кансерваторыю. Рэктар П. Серабракоў, паслухаўшы Івана Мікалаевіча, спачатку «хібіў»: «Дык вы ж ужо артыст, што мы тут вам дадзім!» А калі беларускі хлопец пачаў настойваць, адрэзаў: «Гэта немагчыма. Будзеце пераходзіць вуліцу, трапіце пад транспарт, а нам адкавай за вас».

Можна было б супакоіцца, калі пераехаў з Бабруйска ў Полацк выкладчыкам спяваў і музыкі (ён іграе на музычных інструментах), атрымаў трохпакаёвую кватэру.

Дык не, зноў не давала спакою думка, што не дасягнуў мары, не стаў прафесійным артыстам.

Ізноў паездка. Запісаўся на прыём да тагачаснага намесніка старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжковай, якая курывала культуру. Падтрымка і рэкамендацыя вядомых артыстаў і кампазітараў дапамаглі пераехаць у Мінск. Вучоба ў педагагічным інстытуце, афіцыйнае прызнанне як прафесійнага артыста, добрая праца ў Рэспубліканскім таварыстве сляпых — узначаліў музычнае эстраднае аб'яднанне, гастрольныя пезадкі за мяжу. На гэтым можна і паставіць кропку. Цяжка біяграфія, бязлітасны лёс. Не кожны бы і вытрымаў такое, а дамогчыся многага, і супакоіўся б напэўна.

Толькі не Іван Мікалаевіч. Адно выступленне за другім: перад глядачамі свайго таварыства, перад гасцямі — замежнымі суайчыннікамі. І бясконцыя рэпетыцыі. Шліфуе Іван Тамашэвіч кожную ноту, кожны акорд, свае веды межнай мовы — цяпер амаль без акцэнта выконвае творы на нямецкай мове, выхоўвае дзяцей, вучыць іх спяваць, іграць на музычных інструментах... Усяго так многа. Але гэтак «многа», як падкрэсліў у заключэнне нашай гутаркі Іван Тамашэвіч, і дастаўляе яму шчасце. Ён адчувае сябе паўнацэнным чалавекам, часцінкай грамадства.

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

НЕ Ё АДНЫ ДЗВЕРЫ СТУКАЎСЯ ІВАН ТАМАШЭВІЧ, ПАКУЛЬ СТАЎ ПРАФЕСІЙНЫМ СПЕВАКОМ

НА ЗДЫМКАХ: афіша-запашэнне на сольны канцэрт лаўрэата міжнароднага, усесаюзнага і рэспубліканскага конкурсаў, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Івана ТАМАШЭВІЧА; у выхадны дзень у сям'і.
Фота Віктара СТАВЕРА.

Акрылены яго словамі, Іван Мікалаевіч едзе ў Мінскую кансерваторыю на праслухоўванне да Сяргея Асколкава. «Добра, — заключыў той, — заканчваецца вучылішча і прыязджайце да нас».

Калі не лічыць таго, што Іван Мікалаевіч закончыў вучылішча з адзнакай, то менавіта гэтай сустрэчай з Сяргеем Асколкавым і канчаюцца бязвоблачныя дні ў жыцці маладога спявака. Прышло ўсведамленне, што за існаванне, як кажуць, пад сонцам трэба змагацца. І нямногія вытрымліваюць такую барацьбу. Тым больш, калі «наверсе» сядзяць бюракраты і бяздушныя людзі. Аднаго іх слова хапала, каб вяршыць лёсы. Таленты не браліся ў разлік. Так адбылося і з Іванам Мікалаевічам.

Гэтыя «я», «да сябе» ў вуснах карыфеў і знакамітасцей у той час былі ледзь не магічнымі словамі, законам, загадам «к исполнению».

З гэтага ўсё і пачалося: то на працу добрую не ўладкавацца, то кватэру не знайсці. Атрымаў 67 рублёў, з іх 50 аддаваў за кватэру, калі прыехаў працаваць у Шклоў.

— Адно радала, што сустрэў я тут зямлячку, добрага чалавека Любачку, якая хутка стала маёй жонкай, — успамінае Іван Мікалаевіч.

— Цяжка было, — уступае ў размову Любоў Міхайлаўна. — Акрамя праблемы з жыллём, зарплатай, трэба і дзяцей гадаваць (іх у Тамашэвічаў двое — сыны),

ДАСЛЕДЧЫК ТВОРЧАСЦІ ЯКУБА КОЛАСА

СВЕТЛЫ ВОБРАЗ

ДАЛЁКІХ УСПАМІНАЎ

Ёсць людзі, якія запамінаюцца на ўсё жыццё ад першага з імі сустрэчы, з першага слова яны прывабляюць да сябе, нібы заварожваюць ветлівасцю, цёпльнай, шчырасцю, прастатой душы, чужымі адносінамі да звычайнага, нічым непрыкметнага чалавека. Да такіх людзей адносіцца і Юльян Пішыркоў, вядомы беларускі літаратуразнавец і крытык, доктар філалагічных навук, прафесар. Ён вядомы як вучоны не толькі ў нашай краіне, асабліва ў даследаванні творчасці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

Юльяна Пішыркова з Якубам Коласам адна і шчырае сяброўства, яны паміж сабой вялі перапіску і не спынялі яе, калі Юльян Сяргеевіч быў на службе ў Чырвонай Арміі ў час Вялікай Айчыннай вайны, удзельнічаў у баях пад Ленінградом і Кёнігсбергам. Пасля домабібліяцы Юльян Пішыркоў працаваў непасрэдна пад кіраўніцтвам Якуба Коласа, узначальваў сектар дакастрычніцкай літаратуры і тэксталогіі ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР. Не выпадкова Юльян Сяргеевіч так глыбока і дэталёва змог даследаваць усю творчасць Якуба Коласа, адзначыць лалент паэта і нават унаследаваць некаторыя рысы яго характару.

Спачатку я ведаў Юльяна Пішыркова толькі па навуковых працах, па фатаграфіях. Аб ім шмат цёплых слоў чуў ад студэнтаў БДУ, дзе ён выкладаў беларускую літаратуру, ад студэнтаў педагогічнага інстытута імя М. Горькага, з якімі мне даводзілася сустракацца, калі я працаваў школьным інспектарам у Гродзенскім раённым аддзеле народнай асветы. Шмат аб ім добрага раскаваў у той час студэнт БДУ Іван Кавальчук, які зараз працуе дырэктарам Квасоўскай сярэдняй школы Гродзенскага раёна, і іншыя. Такім чынам, можна сказаць, як чалавека, як педагога, як выдатнага беларускага вучонага Юльяна Пішыркова я ведаў завочна і вельмі яго паважаў. Мне чамусьці здавалася, што ў яго шмат коласіўскага, што ён сам нават падобны да Якуба Коласа і па свайму вонкаваму выглядзе, і па характару. Я не памыляўся, інтуіцыя мяне не падводзіла. У гэтым канчаткова пераканаўся, пазнаёміўшыся з Юльянам Сяргеевічам асабіста, калі ён разам з іншымі вучonymі з Мінска прыехаў у Гродна і выступіў перад студэнтамі ў Гродзенскім педагогічным інстытуце імя Янкі Купалы. Тут я ўпершыню пачуў мілагучны, не вельмі паспешлівы яго голас. Перада мной стаяў чалавек невысокага росту; сярэдняя камплекцыя, з вельмі прыемным тварам, з якога не сыходзіла шчырае, добрая ўсмішка.

Пасля выступлення адміністрацыя педінстытута запрапанавала гасціям з Мінска паехаць на вечар у Друскініннай, але Юльян Сяргеевіч ад

паездкі катэгарычна адмовіўся, сказаў, што яму тэрмінова трэба вяртацца ў Мінск. Аднаго яго пакінуць было няёмка. Па гэтай прычыне загадчык кафедры беларускай літаратуры педінстытута Аляксей Пяткевіч запрапанаваў мне яго суправаджаць да аэрапорта. Я рады быў, што на маю долю вышаў такі гонар. Памятаю, Юльян Сяргеевіч падшоў да мяне, сказаў: «Гэта вы бацька Генадзі Цыхуна? Будзем знаёмы». Спачатку мне было не як няёмка, я не ведаў, як паводзіць сябе з вядомым вучonym, але хутка заўважыў, што ў Юльяна Сяргеевіча не было той фанатэрыстыцы, пыхлівасці, якая сустракаецца ў асобных вучonym. У нас не як адрозу пайшла шчырая гутарка. Юльян Сяргеевіч цікавіўся маёй работай школьнага інспектара. Ён пытаў, як абстаіць справа ў школах раёна з выкладаннем беларускай мовы і літаратуры. Ці ёсць такія вучны, якія не жадаюць вывучаць роднай мовы.

Да аэрапорта ехалі аўтобусам. Юльян Сяргеевіч прыгадаў, што і ён некалі быў сельскім настаўнікам, раскаваў, над чым ён зараз працуе ў Інстытуце літаратуры ў Акадэміі навук. Непрыкметна прайшоў час, але калі мы даехалі да аэрапорта, нам паведамілі, што самалёт на Мінск адлятае ў 20.00 і нам даводзіцца чакаць да самага вечара. Вестка гэта крыху засмуціла Юльяна Сяргеевіча. Тады я запрапанаваў яму пайсці ў лес. Ён ахвотна згадзіўся, і мы неўзабаве апынуліся ў бліжэйшым сасновым лесе. Была восень. Павольна сідалі дрэвы пажоўклую лістоту. Стаяла перапарушная цішыня. Перад намі стракацелі рознакаляровыя мухаморы, сыраежкі, пападаліся і добрыя грыбы. Юльян Сяргеевіч знайшоў два баравікі і некалькі чырвонагаловікаў. Мне больш прапаліся масліны, лісці. Той год быў грыбны, бо часта праходзілі зацяжыны дажджы.

Непрыкметна праляцеў час. І вось мы ізноў у аэрапорце. Юльян Сяргеевіч развітаўся са мной і знік з маіх вачэй. Самалёт шпарка пакінуў па ўзлётнай паласе, падняўся ў неба, зрабіў традыцыйнае паўколле і ўзяў курс на Мінск. Я доўга стаяў, праводзячы вачыма самалёт, аж пакуль ён не расплыўся ў шэрані неба, а на душы быў сум, быццам я страціў нешта дарагое...

Працуючы школьным інспектарам, я захапіўся краязнаўчай работай. Наведваючы школы, бываючы ў вёсках, запісаў народныя песні, тапанімічныя назвы, дыялектную лексіку, трапныя выслоўі. Збіраў звесткі аб земляках, пісьменніках, вучonym, у тым ліку і пра слаўнага земляка, акадэміка Я. Карскага. На працягу 10 год карпатлівых пошукаў, разнастайных звестак і фактычных матэрыялаў мне ўда-

лося сабраць унікальны ілюстрацыйны і тэкставы матэрыял, на падставе якога я падрыхтаваў альбом «Я. Ф. Карскі. Жыццё і дзейнасць». З гэтай працай я звярнуўся ў рэдакцыйна-выдавецкі Савет Акадэміі навук БССР, каб з ёй азнаёміліся і аказалі садзейніцтва ў яе надрукаванні.

Па прапанове віцэ-прэзідэнта АН БССР Кандрата Крапівы навуковым рэдактарам маёй працы быў прызначаны Юльян Пішыркоў. Тады чынам я зноў сустраўся з гэтым чужым, глыбокай душой чалавекам. Ён зноў заважыў мяне шчырасцю, прастатой, ветлівасцю да мяне, вясковага настаўніка, які ўзяўся за даволі складаную працу.

Нягледзячы на занятасць у АН БССР, на шматгранную работу па рэдагаванні розных выданняў, у тым ліку рэдагаванні на грамадскіх пачатках, Юльян Сяргеевіч вельмі сумленна, можна сказаць, па-бацькоўску паставіўся і да маёй працы. Пад яго кіраўніцтвам рукапіс альбому два разы перапрацоўваўся. У працэсе работы Юльян Сяргеевіч даваў мне вельмі каштоўныя парады, падказваў, адкуль узяць той альбо іншы матэрыял, літаратуру. І ўсё гэта рабіў тактоўна, чула, як спрактыкаваны педагог і дарадзіца.

Напярэдадні кожнага свята першая паштоўна, якую я атрымліваў, была напісана рукой Юльяна Пішыркова. Да сённяшняга дня іх у мяне захаваўся больш сарака. Берагу іх, захоўваю, як дарагою памяць аб бліжнім чалавеку, якога ўжо даўно няма сярод нас.

Успамінаю: некалі надарыўся мне выпадак з сынам Генадзем наведаць сямя Юльяна Пішырковых. Жыла яна ў Мінску па вуліцы Светлай, у доме пад нумарам 7, у скромным асабістак, які больш за ўсё нагадваў сялянскую хату. Каля дома быў сад. Сам Юльян Сяргеевіч яго пасадзіў, сам яго і вырашціў, рабіў прычэпкі добрымі гатункамі. Па яго просьбе і я яму выслаў са сваёй грушы «Нарская» некалькі садовых прычэпак. У доме Пішырковых нас здзівіла незвычайная гасціннасць яго гаспадароў.

Я вельмі ўдзячны Юльяну Пішыркоў за дапамогу, якую ён мне аказаў у падрыхтоўцы да выдання альбому «Я. Ф. Карскі. Жыццё і творчасць», хаця гэта праца да сённяшняга дня не убачыла свету. Часта ўспамінаю, колькі ён прыкладаў старання, каб альбом быў выдадзены. У асобе Юльяна Сяргеевіча я сустрэў чалавека гуманнага, вельмі чулай душы, высокай чалавечай культуры, сціплага, зчлівага. Такія людзі не знікаюць з памяці, не паміраюць.

Апанас ЦЫХУН,
заслужаны настаўнік
Рэспублікі Беларусь.

ВЕСКА САВІЧЫ, былы цэнтр сельсавета Брагінскага раёна, размешчана ў 22 кіламетрах на поўдзень ад г. п. Брагін у зоне са шчыльнасцю радыеактыўнага забруджвання цэзіем-137 ад 5 да 15 кюры на квадратны кіламетр. У цяперашні час Савічы ўваходзяць у Хракавіцкі сельсавет (вёска Хракавічы).

Савічы згадваюцца ў ліку найбольш буйных населеных пунктаў былога Рэчыцкага павета Мінскай губерні ў кнізе «Волости и важнейшие селения Европейской России. — Вып. V. — Губернии Литовской и Белорусской областей» (С.-Птб., 1886, с. 113). У канцы XIX стагоддзя Савічы з'яўляліся цэнтрам воласці, у іх налічвалася 94 двары, пражывала 580 чалавек, меліся валасное

сплаўляў лес па рэчцы Брагінцы ў Днепр і далей — на Украіну. Аб гэтым чалавеку ў старажылаў захаваўся самыя цёплыя ўспаміны.

У рэальнасці Сцяпана Савіча, мясцовага «купца», цяжка сумнявацца. Аднак не ён, хутчэй за ўсё, быў заснавальнікам вёскі, бо само прозвішча Савіч утворана ад назвы пасялення — Савічы, а не наадварот. Савіч Сцяпан, як можна меркаваць, з'яўляўся адным з найбольш выдатных нашчадкаў першых жыхароў вёскі — савічаў. Менавіта гэтая «калектыўная мянушка» і трансфармавалася ў географічную назву прыкладна ў XV—XVI стагоддзях, але не раней XII—XIII стагоддзяў, паколькі актыўнае адлюстраванне ў тапаніміі, у тым ліку ў назвах на

3 ГІСТОРЫ ЧАРНОБЫЛЬСКІХ ВЕСАК

БРАГІНСКІЯ САВІЧЫ

праўленне, школа, ветраны і конныя млыны, дзве гандлёвыя крамы, капліца. У адной вярсе ад вёскі размяшчалася сядзіба Савічы, якая ўжо тады, мусіць, была вядома пад назвай Двор-Савічы (у наш час — населены пункт Хракавіцкага сельсавета). Аб часе ўзнікнення вёскі, якая нас цікавіць, ніякіх звестак няма, аднак пэўную інфармацыю аб гэтым дае назва вёскі, дакладней, будова, структура географічнага імя.

Згодна з мясцовым паданнем, нейкі чалавек, якога звалі Сава (Савва), выкупіў зямлю ў пана і пасяліўся на месцы будучай вёскі. Нашчадкі гэтага чалавека, яго дзеці, унукі, праўнукі, былі вядомы ў наваколлях як Савічаў род. Адсюль і месца, дзе жывуць гэты род, сталі называць Савічамі.

Другі варыянт гэтага ж падання змяшчае больш падрабязнасцей і паведамляе некалькі іншых звестак. Першага чалавека, які пасяліўся ў тэрыторыі мясцінах, звалі Савіч Сцяпан. Ён раскарчаваў лес і пабудоваў сабе хату. Сам сеяў, араў, разводзіў жывёлу. Паколькі вакол былі незанятыя землі, да Сцяпана паступова пачалі перасяляцца з суседніх вёсак людзі. Неўзабаве ўтварыўся хутар з 20 двароў, у вёсцы ж у момант яе росквіту (калі?) быццам бы налічвалася 200 двароў (статыстычныя матэрыялы XIX стагоддзя гэтага не пацвярджаюць). Савіч Сцяпан, апавядаецца далей у паданні, у рэшце рэшт стаў прадпрымальнікам, «купцом»: ён

ічы, хрысціянскіх імёнаў [Савва — з грэчаскай мовы, літаральна — «той, хто нарадзіўся ў суботу») пачалося менавіта ў XIII—XIV стагоддзях і працягвалася да XVI—XVII стагоддзяў (маецца на ўвазе прадуктыўнасць менавіта найменняў вёсак на ічы). Цікава адзначыць, што мясцовыя жыхары ставяць націск у назве вёскі як на першым складзе, так і на другім — Савічы і Савічы.

Аб паходжанні назвы Двор-Савічы апавядаюць наступнае. Тут сапраўды размяшчалася панская сядзіба. Людзі, якія працавалі на пана, жылі ў Савічах (адзін кіламетр ад даўняга Двара). У былым панскім доме цяпер знаходзіцца бальніца. Старажылы памятаюць прозвішча пана — Зямлянскі (відаць, яны прыгадваюць самага апошняга ўладальніка і яго сям'ю, аб папярэдніх звестак няма). Старажылы сцвярджаюць, што сам пан Зямлянскі жыву ў Польшчы, у Савічах жа ўсімі гаспадарчымі пытаннямі займаўся кіраўнік па прозвішчу Чарапанаў. На тэрыторыі сядзібы быў пабудаваны спіртавы завод (нагадаю вышэй статыстычны даведнік называе броварны завод і сядзібе Савічы). Тут жа меліся паравыя млын, свірны і склады. Кіраўнік плаціў добра, таму праблемы з рабочай сілай у сядзібе Савічы не існавала. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі Двор-Савічы быў фактычна спустошаны, а бро-

[Заканчэнне на 8-й стар.]

Трыццацігадовы прадпрымальнік з ЗША прэзідэнт амерыканскай фірмы «СФ Рэкординк» Рыгор Фіглін вырашыў падарыць Гомелю... тэатр. Мецэнат нарадзіўся ў горадзе на Сожы, тут жывуць яго бацькі, сябры, тут ён рабіў першыя крокі ў бізнэсе. У Дзяржкамтэце па знешнеэканамічных сувязях Рэспублікі Беларусь новая ўстанова культуры Гомеля зарэгістравана як замежнае прадпрыемства «Незалежны тэатр «СФ Рэкординк» [ЗША]. Праўда, самага будынка ў тэатра пакуль няма, але прэм'ера ўжо адбылася. «Вандрунікі ў ночы» па п'есе балгарскага драматурга Страціева — першая работа, якую паказуць гамельчанам новы тэатральны калектыв. НА ЗДЫМКУ: мастацкі кіраўнік «Незалежнага тэатра» Якаў НАТАПАЎ [злева] і Рыгор ФІГЛІН.

Цікавы этнаграфічны музей «Спадчына» створаны ў палескай глыбінцы — у сярэдняй школе вёскі Прыбалавічы Лельчыцкага раёна. Памяшканне яго невялікае, але колькі унікальных экспанатаў сабраны тут! Сталярны і кавальскі інструмент, прыстасаваны для прадзення і ткацтва, гліняны посуд, старадаўні абутак і мноства іншых прадметаў сялянскага побыту. Упрыгажэнне экспазіцыі — яркія народныя касцюмы і ручнікі, створаныя мясцовымі майстрыхамі. Музей стаў выдатным дапаможнікам у вывучэнні гісторыі роднай зямлі, традыцый і звычайў Палесся.

НА ЗДЫМКУ: школьны музей «Спадчына» ў вёсцы Прыбалавічы Лельчыцкага раёна.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

БРАГІНСКАЯ САВІЧЫ

[Заканчэнне.]

Пачатак на 7-й стар.

варны заводзік узарваны. Успамінаюць, што спірт са складоў цёк у літаральным сэнсе слова ракой, бо напаяў няў равы, нізіны, паглыбленыя месцы. Людзі ж, сяляне, вычэрпвалі спірт з равоў вёдрамі. Яшчэ старажылы сцвярджаюць, што пан перад уцёкамі захапаў сваё багацце (скарб) пад высокім старым дубам, які не могуць абхапіць і сем чалавек. Пошукі ж скарбу, якімі займалася не адно пакаленне савічан, поспехам не ўвянчаліся.

Пасля рэвалюцыі на базе панскага маёнтка арганізавалі камуну, але доўга яна не праіснавала (тут бясплатна кармілі бяздомных, жабракоў). Вядомы імёны стваральнікаў камуны — Іван Голік, Марцьян Фурс і нехта Дзямідовіч. Камуну пераўтварылі ў калгас «Інтэрнацыянал».

Людзі ў наваколлях Савічаў жылі з глыбокай старажытнасці. За адзін кіламетр на ўсход ад вёскі, ва ўрочышчы Гарадок, ці Салавіца, у лесе, знаходзіцца гарадзішча, якое адносіцца да ранняга жалезнага веку (жалезны век на тэрыторыі Беларусі пачаўся ў VIII—VI стагоддзях да новай эры). Гэты помнік археалогіі быў адкрыты ў 1929 годзе. даследаваўся ў 1957, 1964 і 1975 гадах, раскопкі тут, аднак, не праводзіліся. Згодна з мясцовым паданнем, ва ўрочышчы Салавіца пры Кацярыне II быў ўзведзены ўмацаваны гарадок («калектыўная памяць», як бачым, звязвае месцы археалагічных старажытнасцей з імёнамі тых асоб, якія мелі, калі не прамыя, то ўскосныя мясцовасці; успомнім падарожжа імператрыцы Кацярыны II у канцы XVIII стагоддзя ў Крым і Маларосію). На месцы гарадзішча савічане традыцыйна ўладжваюць гуляні, святы. Назва Салавіца матывуецца пры супастаўленні з лексічнымі фактамі балцкіх моў: літоўскае, латышскае сала — «вёска сярод балота», «востраў», «дубовы гай», «узвышша». Цікава, што Гарадок, ці Салавіца, уяўляюць сабой якраз узвышша, у старажытнасці тут існавала пасяленне.

Геаграфічныя назвы з коранем сал распаўсюджаны ў вельмі шырокім арэале — ва Усходняй Еўропе (славянскі,

балцкі, ілірыйскі, фракійскі этнамоўныя арэалы) і нават у Малой Азіі (асабліва шмат назваў водных аб'ектаў з гэтым коранем: Саложа, Сална, Саліха, Салова і інш.). Назва Салавіца аформлена славянскім суфіксам — -авіц, корань жа можа мець вельмі старажытныя, індаеўрапейскія вытокі і тлумачыцца як «вада, балота, крыніца». Усё гэта падказвае іншую інтэрпрэтацыю назвы: яна можа ўказваць, што ў наваколлях Салавіцы ў мінулым меўся вадасцёк, які ўпадаў у Брагінку. Адсюль становіцца зразумелымі дзве зусім розныя назвы, якія датычацца гарадзішча — Гарадок (уласна пасяленне мінулых стагоддзяў) і Салавіца (рэчка каля гэтага археалагічнага помніка).

Мясцовасць вакол вёскі Савічы балочыстая. Дарэчы, назва Салавіца ва ўжыванні жыхарамі вёскі Двор-Савічы адносіцца не толькі да ўрочышча з археалагічнымі старажытнасцямі, але і да лесу, у якім расце пераважна вольха.

Вось яшчэ некалькі назваў лясоў ці участкаў аднаго лесу, якія ўжываюцца ў абодвух населеных пунктах. Бор — вялізны дубовы лес паміж Савічамі і вёскай Просмычы (былы Савіцкі сельсавет), Крукоўшчына — змешаны сасновы і бярозавы лес, у якім, як сцвярджаюць жыхары, сустракаецца да 70 парод дрэў (назва лесу звязана з вёскай Крукі, былым цэнтрам сельсавета Брагінскага раёна, цяпер выселеным з-за вялікай радыяцыі); Сувідаўскі лес (у наваколлях вёскі Двор-Савічы, назва лесу ўказвае на вёску Сувіды ў былым Піркаўскім сельсавете). У Сувідаўскім лесе заўсёды было шмат ягад: маліны, брусніцы, буякоў, суніцы, чарніцы; тут жа раслі земляныя арэхі. У нашы дні ўсе нагаданыя лясы ўяўляюць сабой запаведнік, доступ у які абмежаваны. І толькі Савічы, некалі багатае, шматлюднае вёска з багатай гісторыяй, пакуль жылі, нібы востраў у мёртвым моры. Адначасна яшчэ цікавую назву даўняга паляўнічага запаведніка (урочышча) Раўца — ад слова роў, равец — «яр», «невялікая рэчка» ці, наадварот, «невялікае ўзвышша», «невялікая гара» (аналагічная кантанімія значэнняў для данага слова характэрная таксама для балцкіх моў). У гэтым урочышчы жыхары Савіч пра-

водзілі калядныя, купальскія гуляні. Тут растуць вельмі старыя дрэвы.

Тыя, хто яшчэ жыве ў Савічах, захавалі каштоўныя найменні балот — Дзедаў Круг, Чыстае, Дубовік, Салева, Мох, Мількавік. Балот, нягледзячы на інтэнсіўную меліярацыю ў савецкі час, тут усё роўна шмат. У мінулым яны былі непраходнымі, бяздомнымі. У назве балота Мількавік, найбольш цікавым з усіх іншых, можна бачыць адлюстраванне геаграфічнага тэрміна мелег — «цёплы». У назве балота Дубовік трэба бачыць старажытны індаеўрапейскі корань дуб — «глыбокі»; сувязь з драўнінай пародай тут адсутнічае, хоць у самой назве дрэва дуб маецца той жа корань. З усіх гэтых балот у 30-я гады жыхары Савічаў вылоўлівалі ўюноў, якія выратавалі многіх ад галоднай смерці.

Уяўляюць цікавасць найменні вуліц вёскі Савічы і Двор-Савічы. У вёсцы Савічы тры асноўныя вуліцы, якія ўзаемна перакрываюцца. Месца гэтага «скрыжавання» называецца Цэнтрам, ці Сялом. Канец адной вуліцы завецца Кругам, паколькі тут існуе копанка, якую ў мясцовай гаворцы абазначаюць з дапамогай слова круг (яно, дарэчы, вельмі ўжывальнае на Палессі для наймення лясных азёрцаў, асобных балот). Канец іншай вуліцы завецца Пякарняй (тут сапраўды размяшчалася пякарня).

У вёсцы Двор-Савічы ёсць месца, якое называюць ўрочышчам Пугачова. У час Вялікай Айчыннай вайны на агародзе жыхара вёскі Пугачова ў лезні былі спалены жанчыны, старыя, дзеці. У брацкай магіле ў Савічах пахаваны 33 мёртвыя жыхары, расстраляныя і спаленыя фашыстамі, а таксама 11 воінаў Чырвонай Арміі і 8 партызан атрада імя Р. Катоўскага, які дзейнічаў у 1941—1943 гадах у навакольных лясах. Жыхары ўказваюць на востраў Змяіны сярод непраходнага летам балота Мох, дзе якраз і размяшчаўся партызанскі атрад.

Жыхары вёскі Савічы называюць сябе савічанамі: сярод навакольнага насельніцтва яны яшчэ нядаўна былі вядомы пад мянушкай таўкачы, якая звязана з тым, што жыхары Савічаў здаўна адрозніваліся працавітасцю, працаздольнасцю: «таўкляся, як таўкачы».

Аляксандр РОГАЛЕУ.

ПАВАЖАННЫЯ СУАЙЧЫННІКІ «ДАЛЕКАГА ЗАМЕЖЖА»!

У сувязі з вялікім падаражаннем кошту выданняў, даводзім да вашага ведама, што ў 1993 годзе «Голас Радзімы» будзе дасылацца на Захад толькі на ўмовах валютнай падпіскі. Падпісанта на «Голас Радзімы» вы зможаце ў контрагенту і фірмах, якія супрацоўнічаюць з асацыяцыяй «Міжнародная кніга» і знаходзяцца ў краінах вашага пражывання. Індэкс газеты 63854, падпісная цана 58 долараў ЗША на год.

Адрасы прадстаўніцтваў «Міжнароднай кнігі» за мяжой будуць надрукаваны пазней. Сацыяце за нашымі аб'явамі.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Мой родной дядя ГОЙШИК Виктор Григорьевич уехал за границу и жил в Англии с женой Гардой и сыновьями Андреем 1962 г. р. рождения и Петром 1960 г. р. по адресу:

4 Blossom St.
Cambridge, England.

Связь между моим отцом ГОЙШИКОМ Зиновием Григорьевичем и его родным братом ГОЙШИКОМ Виктором Григорьевичем поддерживалась письмами. В 1976 году дядя умер, жена продала имущество и переехала с сыновьями в ФРГ. Младший сын Андрей в 1981 году еще учился и жил по адресу:

Neannen Strasse-2,
3000 Hannover,
West Germany.

А старший сын Петр женился в 1981 году. О том, что дядя умер и семья переехала в ФРГ, мы узнали из письма, присланного в 1981 году Иваном Пекарским.

Двоюродных братьев Андрея и Петра ГОЙШИКОВ разыскивает сестра ГОЙШИК Нина Зиновьевна, проживающая по адресу: Беларусь, г. Барановичи-10, ул. Кирова, д. 73/1, кв. 67.

НА СНИМКАХ: Герда ГОЙШИК (в центре), сын Петр (слева) и Андрей (справа); Виктор ГОЙШИК (справа).

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом [таварыства «Радзіма»].

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пацісьня рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку»
Тыраж 5 500 экз.
Індэкс 63854. Зап. 2132.
Падпісана да друку 30.11.1992.